

سید محمدی اعتمادناظمی

خاک هم آغوش می شود. دوست و هم قلم وی استاد حسن مجیدزاده (ساوالان) در شعری تاثرات خویش را از وفات این دانشمند بزرگ به زبان مادری شاعر چنین بیان می کند:

سنو دیگین دوغما اثیلین نجه آبریدین سن؟
او زون ایلر بویو او غروندا اونون چکدین امک
سنه جکدیر گوزل اشعارینی اتلر وار ایکن
دونیا دوردو قجا بیل آنجاق امه گین ایتمه یه جک

ایند انسان کی سئه ر بوردون؛ ائلين؛ دوغما دیلين
بوردونا وورغون اودونسا، ائلى توتموشدون عزیز
او سبب دن ستور آثارینی بو دوغما ائلين
یازدیغیندان نه بویوک درس آلاجاق گنج لریمیز

هله بوندان بله شعرین گول آچیپ بار وئره جک
چونکو معناسی درین دیر او یاراتیقلازین
گنج لر اوندان آلب الام و بهره لر گوره جک
بو جوان نسلین ایشی چونکو یاراتمقادی بو گون

یارادان کیمسه کی اولمز بو سوز آیدین دی منه
یارادیب سان ائلینه دولفون اثر دیوانی
اغتمادیدین اوزون خلقین اینتمیشیدی سنه
بیرده هیهات گله سن تک یارادان شاعر هانی؟

• اعتماد شاعر

مرحوم اعتماد طبع موزونی داشت و چون به سه زبان زنده یعنی ترکی، عربی و فارسی آشنائی کامل داشت لذا در این زبانها دارای اشعار متعددی می باشد که پاره ای از آنها چاپ شده اند. این شاعر والامقام در سالهای ۱۳۲۵-۱۳۲۴ یعنی زمان حکومت ملی آذربایجان در تبریز رئیس انجمن ادبی یا به عبارتی همان شاعیرل مجلسی شده و از جوانانی که به آنچه می آمدند و تازه قلم به دست می گرفتند کمک و دستگیری می فرمود. این سالها، سالهای اوج شکوفائی مرحوم اعتماد بود. ایشان تقریباً از سال ۱۳۲۰ که مطبوعات ترکی نشر می شدند منجمله وطن یولوندا، آذربایجان، خاور نو، شفق، یعنی شرق، آزاد ملت، گونش... با آنها همکاری می نمود و حتی به پاره ای از اشعارش موسیقی نیز گذاشته شده که معروف ترین آنها ترجمه و یا به عبارتی بازسازی تصنیف معروف مرغ سحر بود. در لایه لای آثارش مشاهده می گردد که به موسیقی نیز علاقه مند بوده و گاهی اوقات تصنیف نیز می ساخت که پاره ای از آنها مورد استفاده موزسین های بزرگ آذربایجانی و ایرانی قرار گرفته اند. به عنوان مثال وقتی که وی سرود معروف مرغ سحر را می شنود صیر و قرارش را از دست داده؛ منقلب می گردد و با خود می گوید که چه می شود که چنین سروی زیبا را نیز در زبان ترکی داشته باشیم؟ طولی نمی کشد که وی آن را به ترکی سلیس و روان برگردانه و در اندک مدتی به توسط دهها خواننده نامدار خوانده شده و مورد توجه واقع می گردد. البته بعضی ها معتقدند که این تصنیف معروف را وی ترجمه نکرده، بلکه بر همان آنگ شعر ترکی سروده که با شعر ملک الشعرای بهار تفاوت اساسی دارد. در موضوع بهار آزادی و تحقق عدالت سروده شده است که با توجه به خاستگاه آهنگساز و شاعر ترکی اثر می توان این اثر را یک موسیقی کاملاً آذربایجانی قلمداد کرد و این موسیقی در زمان وقوع و پیروزی حرکت ملی آذربایجان وصف حال آن روزی مردم آذربایجان می باشد. آن ترانه زیبا را به اتفاق می خوانیم:

گلدی باهارین صفاتی
گلدی باهارین صفاتی
عالی تتدو ضیاسی
صحن گولوستاندا اوجالدی، بولبول شیدانین نواسی

رضا همراز

سید مهدی اعتماد ناطقی شاعر ملی آذربایجان و موسس مدرسه اعتماد

روایتی در سال ۱۲۷۷ و به روایتی دیگر به سال ۱۲۷۹ شمسی در خانواده سید محمد اعتماد ناطقی در محله معروف خیابان مکاتب ستی و قدیمی تبریز مانند مکتب آخوندی ملایوسف و پس مکتب تقریباً نوین میرزا ابوالقاسم آغاز، سپس در مدرسه دینی معروف آن روزی تبریز یعنی طالبه مشغول به فراغیری علوم دینی متداول می شود.

وی در کنار تحصیل علوم حوزه وی از مطالعه و تحقیق در زمینه ادبیات نیز غافل نمی شود. خود وی زمانی در جایی در مورد زندگی پر فراز و نشیش چنین گفته بود: «زندگی من پیوسته با پیش آمدنا و حوادث ناگوار همراه بوده است و باید گفت عمری سخت؛ دردنگ و پرآشوب گذرانده ام با این همه خدا داند که کمتر در اندیشه خود و کامیابی خویش بوده و بلکه همیشه خدمت به خلق را دیباچه کار و سرآمد افکار خود قرار داده و تا بوده ام ممکن کرد که پندر و گفتار و کردار خود را آنچه که ندای وجود و جذابیت باشد تطبیق دهم».

مرحوم استاد رضا امین سبحانی صاحب کتاب ارزشمند تاریخچه و وجه تسمیه مدارس تبریز، راجع به مدرسه ای که زنده یاد اعتماد تاسیس کرده بود می نویسد که: «... در سال ۱۲۹۶ شمسی مدرسه اعتماد را در دیکباشی راسته کوچه تاسیس ناطقی مدرسه اعتماد را در دیکباشی راسته کوچه تاسیس کرد و تا سال ۱۳۰۶ اداره آن را خود به عهده داشت و در این سال آفای اعتماد مدرسه را به آفای جواد اقتصاد خواه و اکدار کرد. به تدریج به تعداد داشن آموزان افزوده شد و در همان سالهای اول محصلین این مدرسه در امتحانات نهایی ۶ ساله ابتدائی شرکت کردند. در سال ۱۳۱۲ امیاز و زارتی بنام آفای اقتصاد خواه صادر گردید و مدرسه کماکان به صورت ۶ کلاس اداره می شد. در سال ۱۳۱۴ مدرسه اعتماد به دستان ملی انوری موسوم گشت.

در سال ۱۳۱۶ اجازه تاسیس دوره اول دبیرستان صادر شد ولی بیش از یکی دو سال کلاس‌های دبیرستان دایر نبود و از سال تحصیلی ۱۳۳۳-۱۳۳۲ مجدداً کلاس‌های دبیرستان دایر شد. دبیرستان فعلاً در بازارچه شتریان دایر است و در ۶ کلاس دارند. از اقدامات مفید این دبیرستان کلاس‌های سالمندان است که از سال ۱۳۳۱ به همت رئیس دبیرستان و اهالی خیر محل دایر می باشد و رایگان به تعلیم بی سوادان همت می گمارند...».

بیش از ۱۱۵ سال از تولد وی باز نامش زنده و جاود است؛ زنده یاد اعتماد در تاریخ ۱۳۶۰/۳/۷ به دور از وطن خود در تهران پس از تحمل مدتی نسبتاً طولانی با امور اخراجی دار فانی را وداع و در قبرستان بی در و پیکر بهشت زهرا با

یاشار عالمده آسوده ولی آزاد اولان ملت
تاپار دونیا بیو عزت گر اولسا جان فشن ملت

حقوقون بیله بین انساندا روح اولماز، حیات اولماز
قالار دائم قیاز آتنیندا اولماز کامران ملت

آزادیق روحونون الامین آآل سرو خوراماندان
آزادیقیدان او جالدیب دیر سماهه باش عیان ملت

قلم آزاده؛ دیل آزاده؛ سوز آزاد اگر اولسا

اولار گویلرده؛ دریارده قطعاً حکمان ملت
وطن پرور لیکن آثارینی تک لفظ ده بیله

گرگ وئرسین بو بوللاردا بیویک بیر امتحان ملت
ترقوی ایسنه بین بیر کشورین سرمایه سی جان دور

گرگ دیر کی تثار انتسین بیو ولدا باش و جان ملت
آزادلیق امتحانین وئردی آذربایجان اول

ولی آخر ازیلیدی اهل آذربایجان ملت

جفا چکدی داغلیدی، وئردی مینیر قوچ، قوزو قوربان
اوزو بیر گولمه دی عومرونده بو بی خانمان ملت

اولنر اولدو قورتارادی قالالار اولدو بی چاره
بیری غربتده جان وئردی بیری زنداندا جان ملت

اثله بیر ظلملر باش وئردی استبداده مین رحمت
دئسم اولموش جنایندن اولار بیر داستان ملت

بنیه بیر عده خائن قویمور آسوده نفس چکسین
سٹویر بیو گولشینین سولسون گولو اولسون خزان ملت

بونو بیلیمک گرک زجر و شکنجه پایدار اولماز
مبازر شخص لر قورخماز اولو مدنه هیچ زمان ملت

اگر ظلمون تپیو وار گولله سی وار قلعه سی وارسا

بیل حاقیندا بوكلmez قوللاری اولماز نهان ملت
گلر بیر گون طبیعت محو ائدر خانلری جمعاً

اولار ایران آذربایجان بیر گولوستان ملت

دونر بو شانلی یوردم و روضه دی رضوانه هر یئرده
عادلت پرچمینده بسط اولار امن و امان ملت

او گون من اولماسان بو خادمی سن گل او گون یاد ائث
مزاریدما سعادت گونلرین ایله بیان ملت

حقیقت بیزده؛ قان بیزده؛ شجاعت بیزده؛ گوچ بیزده

یازیمیش طالعینده فهربان ائل - قهرمان ملت

وطن شیرین دور فرهادی بی منده بو شیرینین
بو عشقیمدور کی اولموش هر زمان ورد زبان ملت.

در تاریخ مشعشع آذربایجان بوده و هستند که تاریخ به وجود آنها مقتخر است. یکی از بزرگانی که هنوز با گذشت
بیش از ۱۱۵ سال از تولد وی باز نامش زنده و جاود است؛
مرحوم سید مهدی اعتماد ناطقی می باشد. وی معارف
پروری بود شاعر و شاعری بود معارف پرور که متسافانه
همت دومی اش در محقق مانده است. این مرد ادب پیشه به

جوانی سروده است.
۸- برگ سبز- راجع به میلادهای پیشوایان اسلام است که بارها چاپ گردیده است.

۹- نصاب اعتماد- این اثر فاخر، یکی از آثار شناخته شده مؤلف است که در زمان رژیم مستبد شاه با مقدمه‌ی فاضلانه مرحوم نصرت الله فتحی «آتشک» چاپ و نشر گردیده بود. نصاب یاد شده در سال ۱۳۸۰ شمسی به اهتمام دکتر حسین محمدزاده صدیق در منظری زیبا در ۱۵۲ صفحه و در تهران تجدید چاپ گردید.

۱۰- الفباء جدید- این کتاب درسی که به زبان ترکی نوشته شده در سال ۱۳۰۵ در تبریز چاپ گردیده اما متأسفانه بعد از توانسته توفيق چاپ مجلد یابد.

۱۱- قورخولو تهران- دفتری دیگر از اشعار سیاسی مولف است که در سال ۱۳۲۵ به زبان مادری اش سروده و چاپ گردیده است.

۱۲- گول غنچه سی- این دفتر نیز شامل اشعار سیاسی شاعر است که در طی چند سال به رشتہ نظم کشیده شده است.

۱۳- گلشن لر بزه گی- یکی از پرخوانده‌ترین و معروف‌ترین کتابهای ترکی در قرن اخیر است که توسط شاعر مورد بحث ما سالها قبیل به رشتہ نظم در آمده است. مرحوم اعتماد در این اثر خود، آداب و رسوم جشن و ازدواج و مراسم عروسی را در این خطه به طرز زیبائی به تصویر کشیده. گویاترین بیت وی در این منظمه چنین است.

اثولنگی آسان ائله ین نسل چوخ اولسون
دوغسون آنالار توپراغیمیز مرد ایله دولسون
یکی از چاپهای جیبی آن که در سال ۱۳۳۶ به چاپ رسیده به نظر رسیده و چاپ آخر این مجموعه‌ی فولکلوریک به کوشش استاد زنده نام و ادبیات پژوه پرکار آذربایجانی مرحوم یحیی شیدا در سال ۱۳۶۰ به توسط نشر ارک تبریز در ۱۴ صفحه چاپ گردید.

۱۴- تحفه الصیبان
۱۵- ناهار و عده سی

■ منابع، مأخذ و ایضاحات:

۱- زنده یاد علی آقا واحد غزل سرای نامدار و معاصر آذربایجان در غزلی نام چند شاعر از شعرای شاعری‌ترین مجلسی را نام برده که یکی از آنها مرحوم اعتماد می‌باشد که به اتفاق می‌خوانیم: کونول غم چکمه یار آچمیش جمالیندان نقاب ایندی

خجالت دن اوizon تورپاغه سور تور آفتان ایندی
او سرو نازنینین قامتی سانکی قامت دیر
کی سالمیش خاطیر احباشه شوق انقلاب ایندی
طوف کوی جانان قصدین اشیمیش عشق «چاوه‌شی»
بو یوزدن «آذری اوغلو» اولوبدور فیض یاب ایندی
همیشه اهل عشقی «بی ریا» لیق «نیکنام» ائلیر
نو لا عالم قلیر اهل ریان اجتناب ایندی
او مید وصل لبیه بیر نازنینه «اعتماد» ائندیم
بو «شیدا» کونلومه هجرینده ائلیر مین عناب ایندی...
سیزین له بیز گوروشمک آرزو سون چو خدان انتیمشدیک
داریخما «فطرتة» یازسنده «واحد» بیر جواب ایندی.

۲- تاریخچه و وجه تسمیه مدارس تبریز- رضا امین سبحانی- صص ۵۷-۵۸

۳- شاعرلر مجلسی- آبان- آذر ۱۳۲۴ تبریز؛ سایی- ۴

۴- بدرقه الصیبان- سید مهدی اعتماد ناطقی- تبریز کتابفروشی علمیه و کتابفروشی صباخی- ۱۳۶۴ قمری

۵- نصاب اعتماد- تصحیح و تحریشی دکتر حسین محمدزاده صدیق- تهران- ۱۳۸۰- با مشارکت غفور آقا زاده سلطانی

۶- طاغوتی دوره سیندان خاطره لریم- دکتر سلام الله جاوید- ۱۳۵۸- بی جا

۷- دوستان گوروشو- به کوشش دکتر سلام الله جاوید با مشارکت حسن مجید زاده «ساوالان» تهران اسفند ۱۳۵۹

۸- مجله گوشن، شماره ۳، تهران، ارگان شعر و نویسندگان آذربایجانی مقیم تهران ۱۳۶۰

بسیار زیبائی بیان داشته و شاید از آنرو بود که بارها مورد استقبال واقع گردیده است.

۲- بدرقه الصیبان: نسخه‌ی از این جزو در تملک راقم است که تاریخ چاپ آن ۱۳۶۴ قمری و نوبت چاپ آن پنجم می‌باشد. در شناسنامه کتاب در مورد این اثر نوشته شده است که- تعلیم این وجیزه از نقطه نظر دیکته نویسی و مزید بصیرت نو باوگان وطن عزیز بسی سودمند و حایز اهمیت است. کتاب فوق الاشاره اشعاری بصورت ملمع از صاحب ترجمه به یادگار مانده که ایاتی از آن تقدیم می‌گردد.

از پریشانی به دل دارم هزاران التهاب

اشگ خون جاری کنم پیوسته مانند سحاب
از پس گمگشته کتعان وار نالم روز و شب

با که نقد جان بیام یا بگرم کامیاب...

معنویت از میان مردمان معلوم شد

عاطل و بی بهره اند از حیله‌ی خیر و ثواب
معنی ان الذین امنوا مدعا

وز کلو امما حلالا طیبا در اجتناب

بیرق کفر و ضلالت هر کجا بینم پیای
ای دریغا کو بینند حضرت ختمی مات

وقت لایقی من الاسلام الا اسمه است

می نباید گفتن ای دل انه شی عجائب

داده از وضع زمان یومنا هذا خبر
آن امین و حسی داور حامل ام الكتاب ...

بار آلها اعتمادم جزء بالطف تو نیست

روسیاهم عفو کن در موقع یوم الحساب.

۳- میزان انشاء- در اصول انشاء و نامه نویسی و قواعد آن

در زمان حکومت ملی آذربایجان وی رئیس اداره ثبت تبریز

شد و آنچه در توان داشت مخاصمانه در طبق اخلاص نهاد.

شاید به چهت این صداقتها بود که پس از فروپاشی حکومت

ملی آذربایجان وی از طرف شاه به دو سال حبس و تبعید

از آذربایجان مجبور گردید! در فرجام این اندک به شعری از

صاحب ترجمه که یادگار مانده از این شاعر نسبتاً مجهول

القدر است تمثیل می‌جوئیم که به نظر می‌رسد به تأسی از

شاعر والامقام و طناز بی بدیل ادبیات آذربایجان، میرزا علی

اکبر طاهر زاده (صابر شیروانی) سروده است:

۴- گشت آدمین تانی

لای لای دئمه ملت آیلیب دیر داهی یاتماز

اللشمه بشله هنچ کیم حیاتین سنه ساتماز

من مرد اوغلام بیل کی؛ قانیم پاک و تمیز دیر

بیر کس او کیف قانیوا اوز قانینی قاتماز

بیوهوده منه سویله مه ال چک بو ائلیندن

غیرتلی اولان طایفا- تیفاغین ائلین اتماز

من عاشقیم سوکیلیمین عشقی بولوندا

بیر عشق بو عالمده منیم عشقیمه چاتماز

بو یولدا چغیرما؛ اوزوو زحمته سالما

بیر کس ده اگر یاتسا؛ سسین کالدیر ایاتماز

هر کیم کی سالار ملتینی درد و بلاه

گر معرفتی او لسا باشین بیرده او جاتماز

ساغ کوندومه کنچیدکده یتدین یاخشی الیدن

دونیا بیو درمان اولا بو دردی ساغاتماز

من اعتمادین فکرینی بیر پایه ده گوردو

بو عشقدن او زگه نه دئسین بئینینه باتماز

در جایی دیگر سروده اند:

عشقت اولماسا غم هجرانه یتیشمز

وصل ایسته مه مین ستوگیلی جانانه یتیشمز

گشت عشق او دونا یانماغی پروانه دن اوین

بو یولدا آزان شمع شیستانه یتیشمز

من عاشق نالان کیمی بو یولدا سورونه م

هیهات کی آهیم او دو کیوانه یتیشمز.

■ آثار مرحوم اعتماد ناطقی

۱- چارشنبه بازاری: چارشنبه بازاری که در ۳۲ صفحه بارها

چاپ گردیده است. در این کتاب شاعر آداب و رسوم مراسم

چارشنبه سوری را در آذربایجان به زبان مادری اش به طرز

بالام هئی نواسی، گلوم هئی نواسی
سنه چیچک لندری حیاتین باهارینی
گل او خو بولبول تک آزادلیق شعارینی
محوا ائله هر پرده ستم روزگارینی
بالام اول سعادت، گلوم آل سعادت

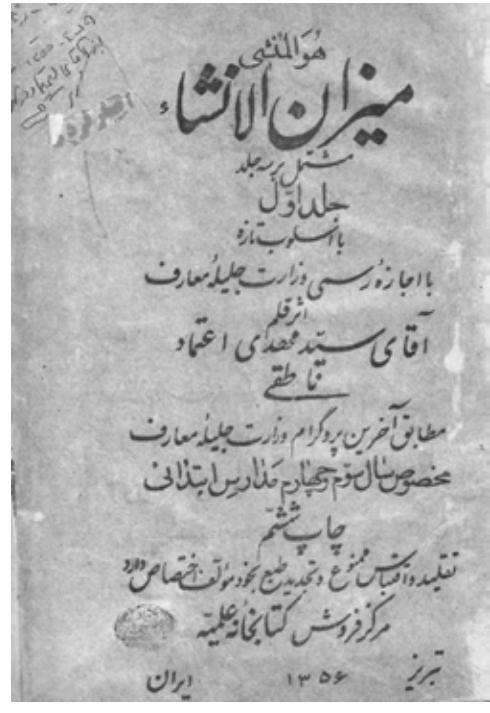
دینله بولبولون سیینی
قهرمانلیق نعمه سینی
روحان ور شن سسین له طراوت(۲)

گلوم هئی طراوت، بالام هئی طراوت
بوخ عزیز بیر شنی وطندن
قوو بوتون خاری چمندن

قیرماسین بیر چیچک یاسمندن
صحن گلولستانیمیزا اسمه سین خزان

بایرامیمیز دالغالانیب سورسون حکمران
ظلمدن عالم ده گرک قالماسین نشان

کایبات دا حکم سوسون تک عدالت
محوا اندیلسین بیر اوژوندن هر خیانت
بالام هر خیانت، گلوم هر خیانت.

تصدیق لنیر. بوندان علاوه او مرحومون تولد تاریخی نین ۱۲۷۰ اینجی ایل اولدوغو بارهده بیرون نشانه ده موجوددور.

۱. مرحوم اوز حیاتی بارهده بو مؤلفه (ا. فردی) دانیشارکن ظرفتله «ائله نحس تاریخده دوغولدوغوم و چون ده حیاتیم باش دان باشا طالعسیز و اوغورسوز کتچمیشدیر، چونکی دوغوم تاریخیم ایکی دفعه ۱۳

۱۳۱۳ قمری) ایله مصادف دیر» دئیش دیر.

۲. او رحمتیلکله بیرلیکده طهراندا استاد شهریارین گورو شونه گنتدیگیمیز زمان استاد اونا: «آقای اعتماد! سیز نیما (یوشیج) دان دا بؤیوک او لارسینیز؟» دیه سوال وئرکن، آقای اعتماد دا تصدیق ائتدی. (نیما ۱۲۷۴ دوغوموندور)

۳. او مرحوم شیخ محمد خیابانی نین ستوگی و حرمته قازانمیش و «میرزا تقی خان رفت» له یاخین دوست اولدوغونو سویلردى.

۴. اعتماد ناخوش یاتیدیغی وقت مرحوم دوقتور جاویدله اوونن عیادتینه گنتدیگیمیز گون، من «حیدر عمو اوغلو» حقینه دوقتور جاویده سوال وئرکن، اعتماد اووننلا گوروش لریندن خاطره‌لر دانیشدی و مشروطیت دورو آج لیق دان، محاصره‌لردن، دئیوشمه‌لردن، میرعبدالحسین خازن - بن سنگرلرده شعر او خوماسیندان احوالات نقل ائندی. او مرحوم مشروطه قیامی نین خصوصی ایله او انقلابین باصدریلار یادیغینی نین یاخین شاهدی او لموش و ثقة‌الاسلام کیمی مشروطه فعل‌لاری نین اصلیدیغی عاشورانی خاطرلا یارادی.

۵. اعتماد شیخ محمد خیابانی ایله هم محله‌لی اولوب، اوونن قیامی نین دا آولو اشتراک چی لارینانمیش، شیخین شهادتی و مخبر‌السلطنه هدایتین دارغا شاگردری نین الى ایله نتجه اهانتلى شکلده شهید ائدیلمه‌سی نین یاخین دان شاهدی کیمی یارالایجی خاطره‌لر نقل ائدر، شیخین شهادتی گونو اونا یازدیغی مرثیه شعریندن پارچالاری او خوباردی.

۶. اوز فصلینه ایضاح ائده‌جگمیز کیمی شیخ محمد اعتماد شمسی تاریخی ۱۲۷۰ نجی ایل ده ۱۳۱۳ قمری) اصلاً توفارقاتی اولان آناسی «سید محمد» نین و آناسی «سیده سیاره خانیم» نین تبریزین «خیوان محله‌سی» نده کی ائوندنه دنیا گلیمیز دیر. تأسیس اتممیش دیر، بونون لادا اعتمادین ایراندا یازیلان و نشر اولونان منع‌لرده اعتمادین دوغوم اولدوغونو نظره آلیب قبول آچمیش دیر. اگر ایکینچی رقمی (۱۲۷۷) ده قبول ائتسک دئمک او ۱۹ یاشیندا این مدرسه ائتسک، دئمک او ۱۷ یاشیندا این مدرسه آچمیش دیر. اینجی ایل ده «اعتمادیه مدرسه‌سینی تأسیس اتممیش دیر، بونون لادا اعتمادین ایراندا یازیلان و نشر اولونان منع‌لرده اعتمادین دوغوم تاریخی بعضًا ۱۲۷۷ شمسی و بعضًا ده ۱۲۷۹، قافقار قایناق لاریندا ایسه همین قایناق لارا اساساً ۱۹۰۰ میلادی یعنی همین ۱۲۷۹ یازیلمیش دیر. آنجاق مرحوم اعتماد ۱۳۵۵ اینجی ایل ده منه سجلی سینده یازیلمیش دوغوم تاریخی نین دوغرو اولمادیغینی و ائله او ایل ده ۸۵ یاشیندا اولدوغونو سویله‌میشدیر. بو حسابلا اوونون دوغوم تاریخی نین ۱۲۷۰ اینجی ایل اولدوغو دلیلی دیر.

نایتیک، خشن، کین پوسکورن، نفرت قوصان، یائس سپن شیطان‌لارین اولاماسینا بنزه هیچ‌قیریق‌لار و سکسکه‌لردن باشقا بیرون نشانه ده موجوددور.

بعضی استعدادلار اوز دوغورونون و اجتماعی وضعیتی نین فربانی دوغولار و بوجولار. بعضی انسان‌لار ائله آنا بطینین دنیا یا بورج لو گلر. هله بو انسان‌لارین حیرت‌انگیز استعدادا مالک اولدوقداری آن و او ملتین ثروتی مثالینا صاحب دوغولدوقداری مقام، ائله فاجعه‌نین باشلاندیغی مقام دیر.

بعضی خارقه استعدادلارا صاحب اولان انسان‌لارین دنیا یا گلديگی تاریخی بؤلۈم و جغرافی حصه شانس اوزره و تصادفا اوغرونا دوغرو بیرون تاریخی مقطع و جغرافی پارچا چیخماز. جمعیتین پیس کۆکدە ياشادیغی وضعیت اوندا اوزویله بیرلیکده باتلاغا چکر.

بىتلەلیکله او بیھینی ائتدیگیمیز دوغوردن صونرا آذربایجان ادبیاتی بوتون ژائز لاری ایله چۈكۈش عصرینی ياشاماغا مجبور اولدو و بو معركەنین پەھلەوانلاری دا دا طالعسیز قەھمانلار صىراسىندا يازىلدى لار. (شعریم - سۆزۈم اولوب يىخىلان پەھلەوان سىسى) (استاد شهریار) شعرین پارلاق عصرلرینه شاعر جمعیتین ان عزتلى صىفینه بېرىلشىر و مكمل حیات سورى، (از طلا بۇ دىگەن عنصرى - «خاقانى»). عكسىنى، شعرین زوال عصرى نین شاعر ازىك و قاراگون ياشاماغا قالاتلان. هله بو شاعرین سیاسى و اجتماعی تضادلارا دا دوشهمىسى بوتون بوبىدېخت لىكىلارى اوستەل و اوون داها درين فلاكتلاره معروض قويار. بو دومانلى و بولولو عصرى بير قىلدارىن سيماسىندا و تمثيلىدا گوسترمک و گۈرمىك ايستەسک، ايکىچە شاعرى تانىمايىمىز كاپى دىرىن ميرمەدی اعتماد صون عصرىن ادىي طالعى نين آيدىن گوسترىجى نمايندە سى و آيانىسى دير. بو ايكى شاعرى عاصىمىز طالعى تېرىزىن مرثىسى دير.

۷. اعتمادین تولد و دوغوم تاریخی

مرحوم اعتماد شمسی تاریخی ۱۲۷۰ نجی ایل ده ۱۳۱۳ قمری) اصلاً توفارقاتی اولان آناسی «سید محمد» نین و آناسی «سیده سیاره خانیم» نین تبریزین «خیوان محله‌سی» نده کی ائوندنه دنیا گلیمیز دیر. تأسیس اتممیش دیر، بونون لادا اعتمادین ایراندا یازیلان و نشر اولونان منع‌لرده اعتمادین دوغوم تاریخی بعضًا ۱۲۷۷ شمسی و بعضًا ده ۱۲۷۹، قافقار قایناق لاریندا ایسه همین قایناق لارا اساساً ۱۹۰۰ میلادی یعنی همین ۱۲۷۹ یازیلمیش دیر. آنجاق مرحوم اعتماد ۱۳۵۵ اینجی ایل ده منه سجلی سینده یازیلمیش دوغوم تاریخی نین دوغرو اولمادیغینی و ائله او ایل ده ۸۵ یاشیندا اولدوغونو سویله‌میشدیر. بو حسابلا اوونون دوغوم تاریخی نین ۱۲۷۰ اینجی ایل اولدوغو دلیلی دیر.

میرمەدی اعتماد ناطقى

آذربایجان ادبیات تاریخی نین بؤیوک شاعری

اصغر فردی

باش سؤز

مرحوم ناصرالدین شاه - ين كوره‌كىنى اعتقادىسلطنه مقام مراجعتى نين كەنه و اسلامدان اۋۇنچەكى ایران سئورىلەك مرضى و بىزىم اۋزو مۇزىن چىخان بونون كىيىمى آيرى بىر نتجە منورىن طرفىندين اشاعە تايىپ گىشىشىنى دېرىلەن و مەتكوره يە چىخورىلەن بىتەمىل اۋزو نون گىشىشىلەمە سىبىنە كەفايتلەنەمە بىب، آيرى موجود فەرنەگەلرین و دېلىرىن محوينە دەقىلىچەنە چاتىمىشىدیر. اولمۇش دىنلىرىن قىلىمچەنەنى عشقى، اولمۇش دىنلىرىن بىتەمىل بىر ياسى خىلىماسى نين قوجاغىندا جانلى تىمنى و جانلى دېلى ائله جەدە دىرى بىر دېين مەحو ائدىلەمەسى مەقىدىنە چىخورىلەمە دير.

آيرى طرفەن دە دىنلىرىن سىياسى بىحران لارىندان نصىبىنە آغىر آلان آذربایجان ادبیاتى نين صوپىق خۆزى كۈلكلەرلى نين دە قربانى اولمۇش دور آرد اردىدا دىندا پارتىلایان بىرىنچى و اىكىنچى جەنگىر ساواش لار اىرىتىنى و اىرىتىنى دېلىرىن شاعرى تانىمايىمىز كاپى دىرىن ميرمەدی اعتماد صون عصرىن ادىي طالعى نين آيدىن گوسترىجى نمايندە سى و آيانىسى دير. بو ايكى شاعرى عاصىمىز طالعى تېرىزىن مرثىسى دير.

قاچار دۇرۇرۇ نىنسە آذربایجان ادبیاتى نين مختالف ژائز لارىدا چىچكلىمە دۇرۇرۇرۇر، بو دۇرۇر غزل - مرتىھ ادبىاتى - طنز ژائز لارىدا شعر ادبیات تارىخىمېزىن ذروه نقەطە سىبىنە چاتادىغى بىر عصردىر. آدلارىنى صايىدىچا باشا گلەز راجى - صراف - صافى - دلىش - لعلى - دلسوز - كىمى يۈزلىرە شاعرىمېزىن ائله بىر دۇرۇرە عرصە يە گلەمەش دير. يوز مېن لرلە جوانىمېز هەلە تومورجۇق كەن صاغدان قول دان آخىب گلېپ بولايان سىياسى طرز تەتكىراتىن مىلسەنلىرىنە ئەيتەلەنمەش و طېيىھى دىر كى بى بىرەنلىنى جامعەدە ادبیات نىتجە يامان وضع دە اولار، شعر، اينجەلىك تەرىنماتى كىمى اۋزو نون منىچەلەنە منبىت بىر ساھە و طوريپاڭ آخىتارار و داماجى داماجى سىوگى قەطراتى اىلە صووارىلا، صالحىم بوزلار آتىندا، دونمۇش پالچىق لار و صىلىدەرىم دانقاز قايالار اوستۇندا قانلى سئىل لرین قويۇنلۇدا شعر نىتجە چىچكلىمەنر و شاعر نىتجە تەفسىس ائدىب يارادار؟ شعر اللهلىرىن انسان قولغا يەن پىچىلتىسى و نجواسى ايكن، بوغازدان چىخان كىمى بوجولدوغۇ زمان آرتىق دوغولماز. دوغولسا دەقىقە سىبىنە بولاشماغا باشلايان بىر ويروس

▪ ایلک تحصیلاتی

آقا میرمهدی اعتماد ایلک تحصیلینی الفبا - جزء عم - جامع عباسی - نصاب الصیان - گلستان - ابوبالجنان کیمی متداول متن لرین درس اولاراق اوخویوب اوگرنمه سینی خیوان محله سینده دائز اولان «آخوند ملا یوسف خیوانی» نین مکتب خاناسیندا باشلامیش و موقیتله صونا چاتدیرمیش دیر. او داهما صونرا ۱۲۷۷ شمسی ده ینتی اصول ایله تحصیلینی «حاجی میرزه حسن رشدیه» نین رشدیه آدی ایله ۱۲۶۷ شمسی ده تأسیس اندیگی ایلکین مدرسه مبارکه سینده باشلامیش و صونرا او مدرسنهنین تعطیل اندیلیدیگی اوچون تحصیلینی قالانینی ۱۲۷۷ اینجی ایله «میرزه ابوالقاسم خان» (۱) بن توسطی ایله «فیوضات» آدلی باشقا بیر مدرسه ده دوام ائتمیش دیر. آقامیرمهدی اورتا مقاطعه فیوضات مدرسه سینده تماملادقان صونرا، عرب ادبیاتی و فقه تحصیلی اوچون تبریزین مشهور و علامه پرور (طالیبه) مدرسه سینه داخل اولموش دور. او بو مدرسه ده عرب ادبیاتی نین مقدماتی و اختصاص لی متن لرین اوخوماق لاعینی زماند، دینی مدرسلرین سیاقی اولاراق قاباقجا اوخویوب کیچیدیگی متن لری باشقا طبلهره ده تدریس ائدرمیش. اعتمادین او ایلرده کی مشهور طبله لریندن بیری (الغدیر) صاحبی مرحوم علامه آقا شیخ عبدالحسین امینی اولموش دور. او دوور تبریز عرب ادبیاتی اوچاغی کیمی اسلام دنیاسیندا گوجلو ادبیته صاحب ایدی و ائله بونا گورهده مرحوم اعتمادین عربیتی صون درجه محکم ایدی.

▪ اعتماد مشروطیت ده

و تجوید علمی نین تعلیمی - مقصوملارین مولوده لرینی یاراتماق - حضرت فاطمه زهرا و امام علی نین رشادت و شهادت لری. او عمومیتله مولودیه یاز ماغنی مرثیه چی لیگه ترجیح اندن یگانه شاعر دیر. او مرثیه ادبیاتی نین کناریندا شیعه ده مولوده ادبیاتی ژانری نین بانیسی دیر.؛ تصنیف - سروه - ترانه شاعریگی (ترانه سرا و تصنیف ساز)، تورکچولوک. او تبریز ادبی مکتبینده بدیعی تورک دیلی نین تشویق و تبیغچی سی اولموش دور و خلقین آنایا جاغی طرزده تورک دیلینده اثرلر یازمیش دیر.؛ ادبی مجلس تشکیلاتچیسی؛ فقیه و حقوقچولوq (حقوق علمینه اولان علاوه «تعریج نامه لازمیه خواجه ملا نصرالدین») آدلی کتابی دا وادی. بو کتاب دفعه لره تبریزده نشر اندیلمیش دیر او جمله دن آذربایجان شاهسون (عبدالرحیم طالبوف تبریزی و سید محمد شیستری ابوالضیا - ۱۲۶۳ ش) - کتابخانه فردوسی نشریاتی طرفیندن ۱۳۳۵ شمسی ده و یئنده ۱۳۵۷ اینجی ایله همین ناشر طرفیندن چاپ اندیلمیش دیر. اعتماددان قاباق ایکینچیجی «سماوریه» سازان ساعر میرزا ابوالحسن راجی دیر. راجی سماوریه آدلی مستزاد طنز شعرینی بله باشلامیش دیر: چایسیز کشجه ۶-لر عرشه چیخار نالة زاریم / ای وای سماواریم هرگز بیلیرم گللمیه ۶-جاق صیر و قراریم / ای وای سماواریم هر قوت که گوندوز سنی مجلسدہ قواراردق / باخدوچجه دویاردق بولاشلارا الحق سیندین شام و نهاریم / ای وای سماواریم چکدین منیم ای لاله عجب سینمه سن داغ / قالدوم سننه مشتاق.

میرمهدی اعتماد همین سماوریه عنوانینی اوچونجو شاعر کیمی تعقیب اندیب و طنز بیر اثر یازمیش دیر. بو اثر سماوریه و یا مناظره ادبی آدی ایله اعتمادین ایلک نشر اولونان اثری کیمی ۱۳۰۵ ده متشر اولموش دور. البه سماوریه نین مختلف پارچالاری اوندان ایلرله قاباق ملا نصرالدین پورنالیندا و بیر نچه مشروطیت دوورونون مطبوعاتیندا دا یائینلنمیش دیر.

▪ اعتمادین مشروطیت دوورو آذربایجان مطبوعاتیندا چیخیشی

مطبوعات دا (۱۲۹۴ - ۱۲۹۹) ۳. قاجارین صون دوورونه چیخان مطبوعات دا (۱۳۰۰ - ۱۳۰۴) ۴. رضاخانین استبدادی ایلرینده (۱۳۰۰ - ۱۳۰۴) ۵. آذربایجان دموکرات فرقه سی نین حکومتی دوورو (۱۳۲۵ - ۱۳۲۶) ۶. حسینیدن صونرا باشلانان عمرلوک سورگون و دیدرگین ایلر لری (۱۳۶۰ - ۱۳۲۸)

▪ مشروطیت دوورونون مطبوعاتیندا (۱۲۸۶ - ۱۲۹۴)

اعتماد تبریزین مطبوعات بایرامی یاشادیغی ایلرده دنیا گلمیش و بورا باشا چاتمیش دیر. اونون اوشاق لیق ایلرینده (مشروطه اونجه سی) و حتی تولدوندن قاباق جادا تبریزده مدنیت (۱۲۵۸ ش) - شاهسون (عبدالرحیم طالبوف تبریزی و سید محمد شیستری ابوالضیا - ۱۲۶۳ ش) - حکمت (میرزا مهدی خان تبریزی - ۱۲۶۷ شمسی) - (علیقلی صفروف - ۱۲۷۷ ناصری) (۱۲۶۸) - شب نامه (علیقلی صفروف - ۱۲۷۱ ش) - اقبال (صفروف - ۱۲۷۳ ش) - ملتی (۱۲۷۵) - ادب (ادب الممالک - ۱۲۷۵ ش) - الحدید (میرزا حسین خان دعالت - ۱۲۷۶ شمسی) - کمال (میرزا حسین خان ۱۲۷۶ ش) - معرفت (عبدالله جهانشاهی - ۱۲۷۷ ش) - گنجینه فنون (تعی زاده، تربیت، عدالت، اعتظام الملک - ۱۲۷۹) و ... کیمی جریده متشتر اولوناردي. مرحوم شاعریمیز اعتمادین ایلک یارادیجیلیق یارادیجیلیق شاعریمیز اعتمادین ایلک تبریز نهانه لری نین دنیا گلمیش و بورا باشا چاتمیش دیر. ملا نصرالدین ژورنالی نین (مشروطه اونجه سی) و حتی تولدوندن قاباق جادا تبریزده مدنیت (۱۲۵۸ ش) - شاهسون (عبدالرحیم طالبوف تبریزی و سید محمد شیستری ابوالضیا - ۱۲۶۳ ش) - حکمت (میرزا مهدی خان تبریزی - ۱۲۶۷ شمسی) - (علیقلی صفروف - ۱۲۷۷ ناصری) (۱۲۶۸) - شب نامه (علیقلی صفروف - ۱۲۷۱ ش) - اقبال (صفروف - ۱۲۷۳ ش) - ملتی (۱۲۷۵) - ادب (ادب الممالک - ۱۲۷۵ ش) - الحدید (میرزا حسین خان دعالت - ۱۲۷۶ شمسی) - کمال (میرزا حسین خان ۱۲۷۶ ش) - معرفت (عبدالله جهانشاهی - ۱۲۷۷ ش) - گنجینه فنون (تعی زاده، تربیت، عدالت، اعتظام الملک - ۱۲۷۹) و ... کیمی جریده متشتر اولوناردي.

مرحوم شاعریمیز اعتمادین ایلک یارادیجیلیق نهانه لری نین دنیا گلمیش و بورا باشا چاتمیش دیر. ملا نصرالدین ژورنالی نین (مشروطه اونجه سی) و حتی تولدوندن قاباق جادا تبریزده مدنیت (۱۲۵۸ ش) - شاهسون (عبدالرحیم طالبوف تبریزی و سید محمد شیستری ابوالضیا - ۱۲۶۳ ش) - حکمت (میرزا مهدی خان تبریزی - ۱۲۶۷ شمسی) - (علیقلی صفروف - ۱۲۷۷ ناصری) (۱۲۶۸) - شب نامه (علیقلی صفروف - ۱۲۷۱ ش) - اقبال (صفروف - ۱۲۷۳ ش) - ملتی (۱۲۷۵) - ادب (ادب الممالک - ۱۲۷۵ ش) - الحدید (میرزا حسین خان دعالت - ۱۲۷۶ شمسی) - کمال (میرزا حسین خان ۱۲۷۶ ش) - معرفت (عبدالله جهانشاهی - ۱۲۷۷ ش) - گنجینه فنون (تعی زاده، تربیت، عدالت، اعتظام الملک - ۱۲۷۹) و ... کیمی جریده متشتر اولوناردي.

▪ اعتمادین خاراكتریستیک - جهت لری:

- رسمی تعلیم تربیه ساحه سینده معارف چیلیک (مدرسه بانی لیگی - مدیرلیگی - معلم لیگی)؛ - تعلیم تربیه ساحه سینده اخلاق معلمی؛ - اجتماعی اخلاق معلمی؛ - سیاسی و اجتماعی مبارزه - آزادیخواه (مشروطیت - خیابانی قیامی - رضا شاهلا پراکنده و غیر مشکل مبارزه - دموکرات فرقه سی - تبعید ایلرینده همین یولون یاری گیزیلی ادامه میشی)؛ - آذربایجان فولکلورچولوغو (ازدواج آئین لری و مراسمی - آخر چارشنبه و نوروز بایرامی عادت لری کیمی ادب رسوم و ملی عنعنه لرین بوتون اینجهمیکلر ایله منظوم نقلي و روایتی؛ - خرافه لرله مبارزه (اجتماعی و عادت لر و دینه باغلانان خرافه لر تربیی و ارشادی مبارزه)؛ - ترقی خواهایق؛ - دیدارلیق (قرآنین اوخونناسینا تشویق

رتبه‌یه وظیفه‌لندیریلیدیگی اوچون مدرسه‌نین مدیریتی «رهبران» آدلی بیر مدیره تاپشیزیر. بو مدرسه‌نین ۳۰ ایل دن آرتیق مدت ده نظام‌لیک ایشینی عهددار اولان شخص علی الهاوردی خانی «ناظم آقا» (۱۳۸۶) - (۱۳۰۱) ایدی کی صوبنالار اخلاق، عقائد و تفسیر جلسه‌لی داير اندیب تبریزده بیر فکری نجله یارتمیش دی. ناظم آقاين باباسی علی میرزا آقاچای اعتمادین دوست‌لاریندان ایمیش اوژو ده اعتمادین شاگردریند و اعتمادیه مدرسه‌سی نین محصل‌لریندن اولوب ۱۳۰۷ ده بو مدرسه‌نین بیرینچی کلاسیندا تحصیله باشلامیش و ۱۳۲۰ ده همین مدرسه‌ده معلم‌لیک و صونرا ناظم‌لیکله مشغول اولموشدور. الهاوردی‌خانی دن مبداء و معاد - نبوت و امامت - سفر به کعبه‌جانان - کعبه مصباح‌الطاھرین - تعلیم و تربیت - اسارت، جهاد، آزادی کیمی تائیفار قالمیش دیر.

▪ **تصنیفلر شاعری اعتماد**

مرحوم آقای اعتماد ایرانی موسیقی‌به چوخ هوسلی ایدی. مقام‌لاری تانیار، او مقام لارا اویغون تصنیفلر یازارداری. عارف قزوینی‌نین ساده‌لوه‌لوكدن و بیر یولون بولچوسو اولمادیغندان ایرمه‌ی گلن دیلمیزه قاتی دشمن‌چی‌لیگینه باخماپاراق، انقلابچی شاعر اولدوغو اوچون بیر پیشنه‌کار انقلابچی اولان اعتمادین محبتینی قازانیب و اعتماد اونون بیر چوخ تصنیفلری‌نین اوستونه تورکی سوزلر یازیش و او تصنیفلر تبریزده دیله دیشه دوشمودو.

۱۴۰ اینجی ایل ده عارف قزوینی‌نین یاراتیدیغی تصنیفلرین داش صفحه‌سی تبریزه گلر و دیلر ازیری اولارکن آقا دا او تصنیفلرین اوزرینه تورکی سوزلر قوشارمیش. «ای دست حق پشت و پناهت بازار» - ملک‌الشعا بهارین سوژلرینی یازدیغی و مرتضی خان نی داودون بسته‌لیدیگی و ایلک دفعه ملوک خانم ضرایبی‌نین و داه صوبنالار ایران‌الدوله هلن - ین سسی ایله ایفا اندیلن «مرغ سحر» تصنیفینه ده سوز یازمیش دیر. او عارف قزوینی‌ایله دوست اولور و عارفی تبریزده کنسرت و ترمک اوچون دعوت ائدیر. علی‌اکبر شهنازی‌نین تاری و حاج محمود فرنام - ین قاوالی ایله کنسرت و ثرن عارف قزوینی اونون دعوتی اوزره تاریخیمیز کیمی بنیادی برباد اولان شیر و خورشید سالونوندا غوغا ائدیر. آقا دئیردی گنجه عارف و اونون تارزینی اثریمیزه قوناق آپاردیم آنچاق گنجه‌دن ۵ - ۴ کچنه قدر ملت محله‌میزده بن قابا - بندر قابا بیغیمیش دی‌لار و ائو اهلی قورخوردولار کی بونلار حیطه دولوشسالار کیم و نیجه قول‌لوق ائدر بونجا جماعتنه؟ آخرده

ثقه‌الاسلام، شیخ سلیم، مش ابراهیم قافقایچی کیمی رهبرلری نین آصیلدیغندان بشش ایل صوترا - یعنی ۱۲۹۶ اینجی ایل ده شیخ محمدخیابانی نین حمایه‌سی ایله تبریزین «دیکیاشی» مجله‌سینده «اعتمادیه» مدرسه‌سینی تأسیس ائدن اعتماد اوژ تعليم و تربیه تجربه‌لرینی و اخلاق علمینده اولان محکم معرفتی اساس توتاراق یعنی نسلی تربیه ائمک و معارف‌لندیرمک اوغزوندا فعالیته باشلایر. اعتمادین بو مدرسه‌ده مدیریتی ۱۲ دوام ائدیر و ۱۳۰۶ اینجی ایل ده مدرسه‌نین مدیریتینی اوژ معاونی و ناظمی اولان «جود آقا اقتصادخواه» آدلی بیر معارفچی‌به تاپشیزیر. آلتی کلاس‌لی بو مدرسه‌نین شاگردری گشت به گنت ارتیر و بیویک بیر مدرسه‌یه چئوریلیم. مکانین کیچیک گل‌دیگی اوچون مدرسه بیر مدت دوهچی بازارچاسینا انتقال ائدیلیر. ۱۳۱۲ اینجی ایل ده مدرسه‌نین جوازی جواد اقتصادخواه - ین آدینا کنچیر. مدرسه‌نین ۱۳۱۴ اینجی ایله فعالیت حیاتی دن «دبستان ملی انوری» مدرسه‌سینه دگشیدریلیم. مدرسه‌نین ایل به ایل موقعتی ۱۳۱۶ اینجی ایل ده متوجه ایلچه دنین ده علاوه‌اول دلیله‌سینه و «دبستان دوره‌سی نین عنانی آلامسینا سبب اولور. آنچاق دبیرستان مقطوعی ایکی کلاس‌دان آرتيق اولمور. ۱۳۳۲ اینجی ایل ده دبیرستان بیر داهه داير اولور ۹ سطوح ده ۶ ایلک و اورتا و ۳ دبیرستان) ۷۵ نفر محصل له اوژ ایشینی دوام ائدیلیر. بو مدرسه‌نین تای‌لاری آراسیندا ممتاز اندیجی تدبیرلردن بیری و اونو اوژ بنزره‌لرین دن فرقنلرین جهت ۱۳۳۱ اینجی ایل ده اکابر اوچون پولسوز دبیرستان مقطعيت‌ده تفصیل امکانینی یاراتماسی دیر. بو خیر ایش مدرسه‌نین مدیری و اونون مدرسه تجاری توسطیله مالیه‌لشدیریلیم. اعتمادیه آدلی ایله باشلان و انوری آدلی ایله فعالیته دوام ائدن بو مدرسه‌نین مدیریتی ۱۳۴۰ اینجی ایل لرده جواد اقتصادخواه - ین اوغلو مجید اقتصادخواه بیر مدت بلدیه ده یوکسک

محافظه‌کار «تبریز» روزنامه‌سی تمامیه فارس‌جایدی و ایکی دلیلی نشریه‌لرده یا حکومتین تمایل‌لری طرفینده‌ایدی و یا غیر انتقالی محتوالی ایدی. بونلار اعتمادین اثرلرینی بو دوڑرده دها سئیرک گژرمه‌میزین سببی دیر.

▪ **اعتمادین پداگوگ و تعلیم - تربیه‌چی جهتی**

مرحوم اعتماد ۱۲۹۶ اینجی ایل ده شیخ محمد خیابانی نین گوستربیشی و خواهشی اوزره «مدرسه مبارکه اعتمادیه» نی تأسیس انتیمش دیر. شیخ محمد خیابانی بو آزادیخواه شاعریه دعوت ائدیب، دئمیش دیر:

«سیز بیزیم جوان ملی شاعریمیرسینی؛ هر زمان دئمیش کی بو گون بیزیم جوان‌لاریمیزی غمه کدره و بوش احساستا بوغان شعرلهه احیاجیمیز یوخدور. سیزین شعرلرینیز همیشه ملتین روحونو مبارزه‌یه، مقاومته و دیره‌نیشه دعوت ائدن آثار باقیه اولموشدور. بونون اوچون بو گون آذربایجانین سیزین ایلی بیارادیجی لیگینیزا احتیاجی وار و بونون کناریندا انقلاپی و مبارز آزادیخواه نسلی تربیه ائمک اوچون ده سیزین تعلیم تربیه‌چی جهتینیز ده فوق العاده درجه‌ده اهمیتله دیر.

ائله بوناگوره ده گنج نسلی اوز ایسته‌دیگینیز کیمی حمیده صفت‌لر و کریمه خلق‌لارلا برابر آزاده و ببارز یتیشدیره بیله‌مه میز اوچون بیر مدرسه آچمانیزی خواهش اندیرم و بو باره‌ده نه کمک لازمه بیز و دوست‌لاریمیز ایندین گله‌نی اسیر‌گممه‌یه‌جکلر». بو مجلس‌ده حاضر اولان آذربایجانین معرف اداره‌سی نین مدیری فیوضات دا اوژ قدیم طبله‌سی اولان اعتمادا اوژ صون‌سوز اعتمادینی دیله گنیرمیش و اونون مدرسه تأسیس ائمکه‌سی اوچون لازم اولان جوازی آدمیه باشلان و انوری آدلی ایله فعالیته دوام ائدن بو مدرسه‌نین مدیریتی ۱۳۴۰ اینجی ایل لرده جواد اقتصادخواه - ین اوغلو مجید اقتصادخواه بیر مدت بلدیه ده یوکسک

خان عدالت - ۱۲۸۵ ش) - ناله ملت (میرزا خان بلوری - ۱۲۸۷) - بوقلمون (محمد غنی‌زاده سلماسی - ۱۲۸۹) - تقید - کسالت - اسلامیه (میرزا احمد بصیرت - ۱۲۸۵) - ضدمشروطه - اتحاد (میرزا احمد کاتب تبریز - ۱۲۸۵) - ضدمشروطه - اخوت (میرزا احمد بصیر العلماء - ۱۲۸۵) - ضدمشروطه - سعید‌السلطان - ۱۲۸۷ ش - ضد مشروطه - مساوات - وطن - تبریز - استقلال - لکلک (جبار عسگرزاده باچچه‌بان) و اونلارلا بو

کیمی تورک دیلینده یا فارس دیلینده و یا هر ایکی دلیل ده چینخان جریده‌لرده اعتمادین اثرلری نین آردی آراسی کسیلمددن درجیه شاهدیک. بو دؤور عصرین تکنولوژیک پرمیتیولیگینه و مطبوعاتین اوشاق چالغاری‌نی یاشاماسینا باخماپاراق تبریز مطبوعاتی بوغان شعرلهه فستیوال دوورونو یاشادیغی ایل لر کیمی توصیف ائدیله بیلر.

اعتمادین عمومیتله آذربایجان تورکجه‌سی ایله یازدیغی شعرلری بو مطبوعات دا چاپ اولونور و اوخوجولار طرفیندن چوخ سویلیردی.

▪ **خیابانی قیامی‌نین دورونده نشر اولونان مطبوعات دا (۱۲۹۴ - ۱۲۹۶)**

مشروطیت دن صونرا تبریزه خیابانی نین رهبرلیگی ایله تشکیل تاپان آذربایجان دموکرات حرزی سایه‌سینده یارانان آزادلیق و آچیق اعتراض آب و هواسی اعتمادین طبعی نین چیچکلنه‌سی و یارادیجی لیغی نین نشر اندیلمه‌سی نین ایکی‌نی و اولونون دوورونو تشکیل ائدیر.

ایل لر ابرهله‌ی لمدیکجه طرازووندان قاییدان میرزا تقی خان رفت تورکجه یازیلان «آذربادگان» غزیتینده اعتمادین شعرلرینی وئرمگه باشلامیش دی. رفتینه مختلف مطبوعاتین نشیننده اشتراك ائدن بیر منور اولماسی و اعتمادین اونونلا یاخین دوستلاروغو اولوردو. رفت و او دوورون گنجیلیگی نین تورکجه شرده و شعرده عثمانلی شیوه‌سینه حیرانلیغی اعتماد و کریم آقا صافی کیمی تبریز مکتبی نین دوامچی لاری نین تورکی شعرلری نین چوخ دا ترجیح اندیلمه‌هه سی آیدین مسئله‌ایدی، ائله محض بو سبب دن ایدی کی صافی نین دوامچی لاری شیوه‌سی ایله سیاسی شعرلری تجدد کیمی روزنامه‌لرده داهه آرتیق بگنه‌نیله‌رک نشر اندیلیردی. اعتمادین شعر دیلی کلاسیک تبریز شیوه‌سی ایله و البه رفتله مقایسه‌ده اعتمادین اوژو و تفکرو مدرن‌لشمهمیش پئرلی (بومی) آزادیخواهelic چرچیو‌سینده قالمیش دی. بو دا اعتمادین شعرلری نین داهما محافظه‌کار و کلاسیک نشیرلری طرفیندن استقبال اولوندوغونا سبب‌ایدی. او نشیرلرده ده تورکجه یازی‌لارا و اثرلر آز پش و تریلیردی. حسین آقا فشنگچی نین نشر ائتدیگی

شاعرلر مجلسی اداره هیئتی عضولریندن (ساغدان سولا) علی فطرت - ابوالقاسم کامل - محمد بی‌ریا - میر مهدی اعتماد - هلال ناصری

عارفه خواهش ائتمیم کی آقا قادالارین
جانیما دگسین ! اولماسا چیخیب بیر دامدا
او خویاسان، بلکه بو جماعت داغیلا عارفله
و بیر نیچه بانشقا قونقلاریم لا گنجه نین
یاریسیندا چیخدیدن داما و عارف باشلتدی:
تند بر خاک شهیدان مددوان مرکب را ! با
خبر باش که خون از سر زین می گذرد.(۲)
اثله بیر آغلاشما قوپدو کی دیهیسن خیاوان
محله سی نین عاشورا گونوندہ کئچن
دسته سی نین اووندہ میر عبدالحسین خازن
جناب علی اصغر نوحه سی او خویور.
آقانین یازدیغی تصنیف ارایل لر بوبو شهرتین
ذروه سینده پئله شمشیش و حتی خلق
ماهنتی سی کیمی تصور اولونوموشدور: نیازی
- جهانگیروف - توفیق قلیف و .. کیمی
بیر چوخ کمیوزیتور و آرانژورلرین تنظیمی،
ربابه - علی بابا - شوکت خانیم - ابوالفتح و
... کیمی خوانده ملرین و بؤیوک ارکسترلرین
اجراسی ایله ایغا اندیلیمیش دیر. اوونون «مرغ
سرج» تصنیفی نین او زرینه یازدیغی سوژلردن
بیر کوبیلتی او خویاق:
گلدی بهارین صفاتی
عالمنی توتدو ضیاسی
صحن گلستان دا او جالدی؛
بو لولو شیدانین نواسی

سنه چيچك لندير حياتين باهاريني
گل او خو بولبول تک آزادلیق شعاراتيني
محوا ائله هر يئرده ستم روز گارياني
آل سعادت؛ آل سعادت

دینله بولبولون سسینی
قهرمانلیق نغمەسینی
روحا وئر شن سسین لە طراوت

یوخ عزیز بیر شئی وطندن
قوو بوتون خاری چمندن
قیر ما سین بیر چیچک یاسمندن
صحن گلوستان نمیزا اسمه سین خزان
با برای غیمیز دالغالانیب اولسوون حکمران
ظلم دن عالم ده گرک قالما سین نشان
کاینات دا حکم سورسون تک عدالت
محو اندیل سین بیز او زوندن هر خیانت

▪ رضاخانی استبدادی ایل لرینده (۱۳۲۰-۱۳۰۴)

ستچه بیلیمیش دی لر، آنچاق او زمه اعتمادلو
فرقلی اولاراق، عمومیته تمام حرفهای
سیاستچی لردن عبارت شخصیت لرایدی. اما
اوچونجوقدرت ایرانی چار رو سیاسی نین
یاخینلاشمیش مطلق استعماریندان و حتی
دائمه اشغالیدان قورتارمیش، مساوات
شعارلاری ایله ظهور ائلن، فعله طقہ سینی
حமایه سی آلتینا الماگی ادا ائلن و تبریزده
ده او تفکرون هله مشروطیت دوّورو ندان
اجتماعیون عامیون آدی آلتیندا سایقه سی
اولان سوسیالیت بیر دولت ایدی. ایرانین
انگلیس لرین و عثمانی لارین اشغالی آلتیندا
اولدوغو چاغدا و بو ایکی اشغالچی نین دا
تبریزی لبیر منور اوچون چیرکین کئچمیشلی
اولدوغونو نظره الاراق، اوچونجو اشغالچینی
ستچمه سی دها طبیعی نظره گلیر. دیگر
طرفدن بو بشی قدرت اوز داخلی سیاستنده
دین له و خردا مالکیت له نه قادر کسکنگ
مقابله ائتهسده، خارجی سیاستنده بونو
گیزله مگه و آزادیخواه دیندارلاری دا با گربنا
با صمامغا چالیشبردی. بوتون بو سیپار
اعتمادی بو اشغالچی لار آراسیندا روس قیزیل
اردوسونون جریده سینی ترجیح ائتمه سینه
کتیریب چیخارمیش دی. ایری طرفدن
سن دئمه همین وطن بولوندا روزنامه سی
با خین کله جکده بارانچاق حکومتی ده اوز
آرخاسیجا چکیب کتیره جکمیش. بثملیک له
اعتمادین سورکلی و دواملى مطبوعاتی
فعالیتی شدت لئین:

- اعتماد فرقه دئورونده

یازیچی لاریندان داهما چوخ آذربایجان و
تبریز شاعرلری و یازیچی لاری نین اشتراکینا
همیت وئریلیردی.
وطن پیلوندا روزنامه سی نین ائله ایلک
نمره لرینان اعتمادین شعرلری ایله
راستا لاشیرقی. بونون بیر نئچه عاملی او لا بیلر.
اولا روزنامه اداره چی لری نین ژورنالیستیک
قابلیت دئیلین یارادیچی لاردان دوزگون و
دوغرو استقاده ائله بیلمه مهارتی مهم عامل
صایالا بیلر. او نون ظرفیت لریندن حداکثر
یارادیلماسینی و او نون شاعرلره نئچه علاقه
استقاده ائتمک یول لارینی تاپا بیلیمیشدى لر.
داهما بیر عامل ده بو روزنامه نین تمامآ تورک
دیلیندە اولماسى ایدى کى شاعر ده بونو اۇزو
اوچون بیر فرصنە و میدان حساب ائده

او بیر طرفدن قوام کیمی قاتی دشمن و
دیگر طرفدن روس لارین متفقی اولان مظفر
فیروز طرفیندن مجلسه قبول اندیمه میش
و مشروطیتین یادگاری هچجین شیخ
محمدین یاخین انقلابچی دوستو اولان حاج
علی آقا شبستری کیمی محترم و موجه بیر
شخصیت له بیرلیکده اوژونو گؤسترمنگه
باشلاپیر و اوژ فرقه سی نین موجودیتینی
اعلان ائدیر. پیشموری نین ایلک بیانیه لری
ده ائله اعتمادین اثرلری نین چاپ اولوندوغۇ
وطن یوانددا روزنامە سینیده تبیغ ائدیلیب
نشر اولونور. پیشه وری تیریزین کنه
بیلمىش دیر. آیرى عامل ده روزنامە نین ظاهرى
هدفلىرى لری نین اعتمادین ھدفلارى ايله
توش گلمەسى دیر. بو روزنامە افلاقبچى
- ضد استبدادى - عدالت و مساوات -
خلقى لىك - آزادى خواهالىق شعاعلارينا اساس
ۋېرن بير ظاهرلە چىخيش ائديردى. دنيادا
ایسە اوچ قدرت آت اوينادردى. بىرىنجىسى
انگليس ايدى كى اعتماد كیمی بير مبارز
شاھرلە اولدوزو باريشان بير دولت دېگىل دى،
ايكنىجىسى فاشىتىس آلمان ايدى كى اونودا
بعضى آذربايچانلى لار انگلىسىن فتنەتلرىنى و
استعمارى يالان لارىنى محو اتمىك اوچۇن

اوزره حرارتلى شعرلى ميدانا چىخارماقا
ملى حركاتىمىزدا يېر تۇتماغا باشلامىشى.
«آذربايجان» روزنامەسى ايسه چوخ مهم
و سىاسى مسئلەلىرى ايلە مشغۇل اولدوغو
حالدا، شاعرلى نەھىتىمىزى قوتلۇرىمك
اوجون خالقى روح لاندیران شعرلىنى
چاپ و منتشر ائتمىكدىن هېچ دە خۇددارلىق
ائىمەيىب، بلکە اونلاردى داها آرتىق توشىق
ائىمك اوجون ئىين دىن گلن كىكى مضايىقە
ائىتمىرىدى.

اعتىماد دا بىر چوخ لارى كىمى حتى بو نەھىتىن
سركەدسى اولان پىشەورى ئىن اۆزۈ كىمى
بو بىر ايل مەتىنە وطنين حقىقى آزادىلغا
چىخىدىغىنا اينانى. اونون داخلى صادقىتى و
صەميمىتى، شاعرانە باخىشلى اولماسىندان
قاباقىلان نىكىپىنلىكى گۈردو يوازى
هاودان چىرىكىنلىكى آختارما ماسىنا و ايشىن
مرکب اولدوغۇنو اينجەلەمەسىتە سبب
اولمۇشدور.

او بلکە دە وجىدىن ئۆزۈنە بو سوالى
ۋەرمىگە فرصنى تاپا يىلىمكى:
بو بىر مستقل حركات دىرسا، حکومتىن
قورولۇشونا آذربايجانى نىچە ايل اۇنچىدىن
اشغال آلتىنا آلمىش روس قوشۇنلارى نىن
ياردىم گۇستىرىرى؟

بىر ايل مەتىنندىن تېرىزىن وضعىتى هانسى
سەرمىيەلە بىر يوزىن او اوزە چىورىلە بىلير؟
رسمى ادارەلرە و اجالاس لاردا استالىنин
شكلى نىيە آصلىي دىرى؟

روس قىزىل اوردو سونۇن رسمى اورقانى
اولان وطن يولوندا قىشى ئىننى آذربايجانىن
ملى ماراغلارىنىن تەرنم دىرى؟
بوتۇن كىلىدى پىستلار نىن روس ژنرال
لارى و سووئەت حېچىلىرىنى ئىنلىدەرى؟
تېرىزىدە على فطرت و اعتماد كىمى ملى
شاعرلى واركىن ادبى تشكىلاتلارا نىن
قىزىل اردونون يوكسەك رېتلى خابطى
جىفر خىندا دان باشچىلىق ئىدىرى؟ اوندان
داها مدرک و عاغلىلى انسان تېرىزىدە
يۇخدۇرمۇ؟

آنچاق او دۇرۇن شەرتلىنى ئىندى كى
گۈزلىكە محاكىمە ئىتمكى بىزى دوغرو
دوزگۇن تحليلە آپارىپ چىخارماز. ھە
مسئلەنى اۆز زمانى، محىطى، اجتماعى
شەرائىلى مستوى سىنە آراشىدیرماق قابلىتىمىز
اولدوغو تقدىرە اوно دوزگۇن تحليل ئادە
بىلەرىك.

مرحوم اعتماد اۆزۈ مسئلەنى بىلە اىضاح
ئادردى:

اكتىپ سوسيالىست انقاچى بىزىم آمال و
افكارىمىزلا ترس اولسا، باش و ئەرمەسەيدى،
شەھەسىز ایران آدلى بىر اۆلکەنин موجودىتى
اولمايا جاقدى و بو اۆلکە چار روس لار لا
انگىشى لرین آراسىندا پارچالانىپ هەزم
اولونا جاقدى. داتا مىشۇرە داماراقلى
ايراندا اۆز اردو سونۇ توتان چار روس لارى
ايرانىن مرکزى حکومتى ئىن تامامىلە
صارسىلماسىنى و تاماما آياق دان دوشدوڭو

خارجى هدفلار و روس لارىن، او جىملە دن
استالىنин و مېرىجعفر باقرفون شوم و
اوغرۇسۇز چىركىن مقصىلىرىن دن علاوه
فرقەنин اۆز بىنەسىنە يېرلەشىن انسانلارىن
اساس مقصىدى او واخت كى انتظامىسىز
مرکزى حکومتىن اۆلکەنин ادارەسىنەن
عاجز اولدوغۇندا ئازربايغاندا نىفت بىلە بىن
شەخسى لرین والى كىمى ازىز اولماسىندان
قورتولماسى ئىدى. خلقىن بۇيۈك بىر
حەصىسىنى فەرنىگى و مەنلى مختارىت دن

باشقا بىر شىنى اىستەممە دىكىلىرى آرتىق معلوم
و أشكاردىرى. ائلە بونا گۈرەدە اپرەن سئور،
دېندا، آزادىخوا شەخسى لردىن دە بىر چوخ
عدە بىر فرقەنин ان يوكسەك رېتەلىنى دە
يېرلەشىش دىلر. فرقەيە تشكىلاتى عضو
اولان منىم تانيدىغىم حاج حسن آقا زېرى،
حاجى رحيم فرقلەندىست، حاجى مېرزا على
شېستىرى، محمد بىرىيا، ميرمەدى اعتماد ناطقى
و ... كىمى بىر چوخ انسان لار حاجى گەتكىمىش
دېنى واجھەلەرىنىن هېچ وقىت اوزاقلاشمايان
و شەرعى احکامىنى تەرك ائتمەين انسان لار
اولمۇشلار. ائلە مرحوم حاجى ميرمەدى
اعتماد ناطقى دە او دېندا و دۈزلىك، امانت،
صداقت، ايمان و اخلاقىلا شەھەر اولان
شەخسى لردىن بىرى اولدوغو اوجون فرقە
حەشكىنىدە آذربايغان ثېت اسنان و احوال
عموم ادارە سىنى ئىنم مدېرى ئىدى.

بىلە فرقەنinin روس لارلا يېچە اپچە اولدوغۇندا
اونون روس لارا يۈزدە يۈز باغلى يېلەن طېقەلەرە
موجود اىدى. حتى آذربايغاننى بىر چوخ
عالىم شەخصىتى دە او دۇرۇ آذربايغاننى تەرك
اىنەپ طەھرانا گەتكىمە مەجۇر قالماشى دى لار.
آيەللە آقا سیدابولىحسن آقا اصفەhani ئىن
نجىدە وفات ائتمەسى و او ذاتىن
تەزىيزىنىن تېرىزىلەن طەفيتىن بۇيۈك
مقىاسدا تۆرلەمىسى و بازارىن اوج گۈن
باغلاماسى دا مەم حادەنلەن بىرى ئىدى.

■ اعتماد پىشەورى ئىن دىلىنىن

سید جعفر پىشەورى دە اعتمادى ملى شاعر
كىمى يوكسەك دىگەنلەرىمىشىدى:

«ھەلە فرقەمېز ايشە باشلامادان اول آذربايغاندا
شعر يازان شاعرلىرىمىزىن جمعىتى دە اۆزلىرىنە
يول آچماغا امكان تاپىمىشى لار، او زمان
آذربايغان دىلىنى داھىنە واحد نshireيە اولان
وطن يولوندا روزنامەسى بىر شەعرلىرىن
انتشارى ايلە آذربايغاندا ادييات عالمىنى تازا
بىر حەركەت ميدانا چىخىمىسى كەم ئىتمىش
ايدى. آذربايغانجا يازان جوان شاعرلەردىن
بىر بىر، آذر اوغلۇ، على تودە، چاواشى، مەدine
گۈلگۈن كىمى تازا عرصىيە قەدم قويوش
تازا شاعرلە بىر بىر، على فطرت، مير مەدى
اعتماد، نجمى، محرزون و كامىل كىمى او
وقەدك يارى فارس و يارى آذربايغانجا
يازان سابقەلى شاعرلەر دە ملى دىلىتىمىزە
حرارتلى شەعرلى يازماقدا دىليتىمىز داماراقلى
بىر رونق مشاھەدە اولۇنوردو. فرقە ايشە
باشلايان كىمى بىر قوه تامامىلە بىزىم طرفىتىمىزە
كىچىپ، مراجعتىنامەمىزدىن آلدەقىلارى الها

مدېرىيتنى تكلىف ئەدىلىرى. اعتماد بىر مەركىزىن
فۇندا لارىن ئىن دە دەشىمەمىسى اوچون اۆز
هدفلەرىنە اویغۇن اولدوغۇن تېشىخىن
ائىدېب، پىشەورى دن بىر قرآن خواهش ئەدىرى.
اعتماد دېئىرىدى:

«بىر آن دوشۇنۇم كى اوندان فەركىلىشىم
اوجون بىر گۈن فرصنى ئىستەييم كى بىو
فاصىلەدە قرآن ئاستخارە دە ائدە بىلىم، انجاق
بىردىن بىرە اونو صىنایتىم دىئە ئەلە اۆزۈنەن
قرآن ئىستەمك قاربىتا گەلدىم. ئىن بىن
بىلەرىدىم كى اونون ان آزىزىندا ئىش يېرىنە
قىمىزىنىن كىشۇنۇ، تەرمەن تېكىلىميش و او
قىماش ظرفە قويولمۇش ال يازما قرآنى اياغا
دوراراق تقدىم ئەتتى، بىو مەنظەنە گۈرۈنچە
استخارەدە گۈرۈنچە كى، او ئىنى ئەتدى
مېزىنىن كىشۇنۇ، تەرمەن تېكىلىميش و او
دۇراراق ئەتتى، بىر چەتكەن ئەتتى، بىو
يۈخالىدېغىمى ئانلاماسىن دىئە قرآنى ئەتدى
اوچىشىدۇخ، تايى تېت دن خېر و ئەرىن» آقاي
پىشەورى اونا ئەتتىرى كى:

«اگر مەقصۇدۇزۇز ایراندان آېرىلماق نېتى مىن
اولوب اولمامىسى دىر، اصلا و قطعا و
كۆكۈندا! بىلە بىر ھەدفىم نە واردىر نەدە
ايشىن شىشىپ بورا يا وارماسىنا اجازە
و ئەرەم. آقاي اعتماد ! من بىتون ایرانىن
خوشبخت اولماسىنى ئىستېرىم، اما هەلەك
گۈچكەلشىدېرىپ، آېرى ھەمەنلىك روپ دە
حەكىمەت لر آراسىندا دا هەلەكى روس لار
بىزە داها اوچىغۇن دور و ملى مەنافىعىمەز اونلارلا
چاقىقىشىمايانا قدر ايش بىرلىكى و اتفاق ايجاد
ئەندە بىلەرىك مەطالى ئەنەجىلر و يا ئەلە
ايشىنى دن فەركلىشىرلى، اما اعلان ائتمەسىنە
فرصنى گۈزەلەپەرىلىرى كى او زمان بىزىم دە
جوابىمىز دەستە كىمىزەدەرىپ، بىز اونلارلا مەتقىفەن
قارشىسىندا بىر مەتقىف و ایران چەرچۇپسىنىدە
دەشمەن اولمايان، عكىسىنە دوست دا اولان
مەتحدىك و بوندان زىادەسى دە اولا بىلەز».

(ضمۇمنا ياخىن نقل ئەدىلىدى)

اعتماد بىزۇن گۈرۈشىمەن راضى قالىر و
پىشەورى ايلە صونۇندا قدر حەركەت ئەنەجىيە
داخىر اونا سۆز و ئەرىپ بىر ھەفتە
صونۇرا ئەتمەدى مەلەپە ئەنەجىلر و يا ئەلە
اپەرەلەپە ئەنەجىلر و ئەنەجىلر ئەنەجىلر
رە ئەتتىرى:

«آقاي پىشەورى! ايلە كىنگەن ئەنەجىلر ئەنەجىلر
استفادە ئەندە بىلەنىز اوجون اشتارا ئەندرەم،
آنچاق اوردا مەلت و كىلىي كىمى ئۆز ئامزىلەلىكىنى دە
كەپەلى سۈرسۇن. اعتماد بىلە ئەنەجىلر ئەنەجىلر
تەننە ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
تەننە ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
سۆئىنەرىدىم».

آذربايغان ملى دەموکرات فرقەسىن
اساسنامەسىن ئىن هەننسى بىر فلسەنى
ايدئۇلۇرۇنى بىر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
اىلەن و فرقەنىن تېرىزىنى دە ئەنەجىلر ئەنەجىلر
تۇتۇمشۇر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
قىدر، هەن تېپ دن آذربايغان ئەنەجىلر ئەنەجىلر
مسئۇلىتى قىچۇن اونا بىر غېر سىاسى و فنى
اعتمادىن قەۋەپلىنى ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
حتى بىر قەۋەپلىنى ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
ماھىتى دە دىگەلى دى و اونون سۆئىلەلىكىنى خواهش ئەدىرى.
حقوق علمىنى دە بىلەمىسى دە ئەنەجىلر ئەنەجىلر
دىگەر تەجارت آدام لارى دا ئەنەجىلر ئەنەجىلر
ملى حکومتى ئىن ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر

انقلابچى لارى ئىن بىر بىر گۈرۈشونە گەلدىر
و يا اونلارلا دستە جىمعى حالدا تېرىز
نجىباىنى ئىن ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
اعتمادىن ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
اونونلا بۇلۇشور، اونا دەنلىشىر و اعتمادىن
پىشەورى اعتمادىن قەلىنەن ياردىم اىستېرىپ
و هەدفلەرىنە بىگەنەيگى صورت دە قەلىنەن
اونون يولۇدا چەلىشىدىمىسىنى خواهش ئەدىرى.

يۇتون مەقدۇر سواللارينا دا جواب و ئەرىپ
پىشەورى اعتمادىن قەلىنەن ياردىم اىستېرىپ
و مەن ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
اۋۇرگەشىدۇخ، تايى تېت دن خېر و ئەرىن» آقاي
پىشەورى اونا ئەتتىرى كى:

«اگر مەقصۇدۇزۇز ایراندان آېرىلماق نېتى مىن
اولوب اولمامىسى دىر، اصلا و قطعا و
كۆكۈندا! بىلە بىر ھەدفىم نە واردىر نەدە
ايشىن شىشىپ بورا يا وارماسىنا اجازە
و ئەرەم. آقاي اعتماد ! من بىتون ایرانىن
خوشبخت اولماسىنى ئىستېرىم، اما هەلەك
گۈچكەلشىدېرىپ، آېرى ھەمەنلىك روپ دە
حەكىمەت لر آراسىندا دا هەلەكى روس لار
بىزە داها اوچىغۇن دور و ملى مەنافىعىمەز اونلارلا
چاقىقىشىمايانا قدر ايش بىرلىكى و اتفاق ايجاد
ئەندە بىلەرىك مەطالى ئەنەجىلر و يا ئەلە
ايشىنى دن فەركلىشىرلى، اما اعلان ائتمەسىنە
فرصنى گۈزەلەپەرىلىرى كى او زمان بىزىم دە
جوابىمىز دەستە كىمىزەدەرىپ، بىز اونلارلا مەتقىفەن
قارشىسىندا بىر مەتقىف و ایران چەرچۇپسىنىدە
دەشمەن اولمايان، عكىسىنە دوست دا اولان
مەتحدىك و بوندان زىادەسى دە اولا بىلەز».

اعتماد بىزۇن گۈرۈشمەن راضى قالىر و
پىشەورى ايلە صونۇندا قدر حەركەت ئەنەجىيە
داخىر اونا سۆز و ئەرىپ بىر ھەفتە
صونۇرا ئەتمەدى تەكلىفى ايلە دەعوت ئەتتىرى كى
اورادا مەلت و كىلىي كىمى ئۆز ئامزىلەلىكىنى دە
دېزلىمىي مەحکەلشىدېرىپ، او منه دە ئەتتىرى:
عم اوغلۇ جەدىمەزىدەن مەۋقۇتتىمىزى و بىزە
كمك ئەتمەسىنى ئىستە! ايش بىتىمىشىدى
و پىشەورى ئىن تەننە ئەنەجىلر ئەنەجىلر
تەننە ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
سۆئىنەرىدىم».

اعتماد بىزۇن گۈرۈشمەن راضى قالىر و
پىشەورى ايلە صونۇندا قدر حەركەت ئەنەجىيە
داخىر اونا سۆز و ئەرىپ بىر ھەفتە
صونۇرا ئەتمەدى تەكلىفى ايلە دەعوت ئەتتىرى كى
اورادا مەلت و كىلىي كىمى ئۆز ئامزىلەلىكىنى دە
دېزلىمىي مەحکەلشىدېرىپ، او منه دە ئەتتىرى:
عم اوغلۇ جەدىمەزىدەن مەۋقۇتتىمىزى و بىزە
كمك ئەتمەسىنى ئىستە! ايش بىتىمىشىدى
رە ئەتتىرى:

«آقاي پىشەورى! ايلە كىنگەن ئەنەجىلر ئەنەجىلر
استفادە ئەندە بىلەنىز اوجون اشتارا ئەندرەم،
آنچاق اوردا مەلت و كىلىي كىمى ئۆز ئامزىلەلىكە
اعلان ئەندىن زمان من يوخام، مەندەن مەلت
و كىلىي چىخماز و هېچ بىر اجرائى و سىاسى
ايشە دە منى دەعوت ئەتمەسىنەن.

دولت تەشكىل ئەدىلىدىكەن ايكى گۈن صونۇرا
پىشەورى اعتمادى دەعوت ئەتتىرى كى
اعتمادىن قازاننىش مەحترم و امین انسان
اولدوغۇ اوجون اونا بىر غېر سىاسى و فنى
مسئۇلىتى قىچۇن ماھىتى تام سوسيالىست
اعتمادىن قەۋەپلىنى ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
حتى بىر قەۋەپلىنى ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر
ماھىتى دە دىگەلى دى و اونون سۆئىلەلىكىنى خواهش ئەدىرى.
حقوق علمىنى دە بىلەمىسى دە ئەنەجىلر ئەنەجىلر
دىگەر تەجارت آدام لارى دا ئەنەجىلر ئەنەجىلر
ملى حکومتى ئىن ئەنەجىلر ئەنەجىلر ئەنەجىلر

۱۳۲۴ اینجی ایلين آذر آیین ۲۱ ینده رسماً مختاریتینی اعلان ائلن و سادهجه وزارت امور خارجه سی اولمایان دولت هیائینی تأسیس ائلن آذربایجان ملی حکومتی آرد آردن آذربایجانین مرکزی اولان تبریزده و آیری آیری مختلف بؤیوک شهرلرینه روزنامه‌لر و مجله‌لر تأسیس ائتمگه باشلادی.

ملی حکومتین اؤزل لیکلریندن ان مهم خصوصیتی آنادیلی و ادبیاتنا اساس لانماق ایدی. بو ایسه قلم صاحب‌لرینه و ملی حکومتله راضی اولان یازیچی و شاعرلره بؤیوک، انگین و گنیش بیر میدانین آچیلماسی دئمکدیر. بو جهت‌ده حرکت ائلن شاعرلر و یازیچی‌لارا قیمت وئریلدیر. شاعرلر مادی و معنوی حمایه‌یه آلینبردی‌لار. بو قصا مدت‌ده یوزلرله کتاب نشر ائندیلی. میرزا علی معجز شیسترنی نین دیوانی ایلک دفعه همین ایلده نشر ائندیلی. محمدعلی هلال ناصری و اوغلو یوسفین مدیریتی ایله ایشله‌ین انتشارات مؤسسه‌سی هوپ‌هوب‌نامه‌نی معجز شبترینین و ابوالقاسم لاهوتی نین دیوانینی منتشر ائتدی. اعتمادین دیوانی سیاسی و اجتماعیضمونلاری احتواء ائلن شعرلره نشر ائندیلی.

بو دؤورده یازیلان و یایلان جریده‌لرین هامیسی ادبیاتا و شعره مهمن يش آبیربردی. بوتون بو شاعرلر قاله‌سینی نین سروانی دائله میرمهدی اعتماد ایدی. تقریباً بوتون مجله‌لر و روزنامه‌لر هر نمره‌سینده جوان شاعرلرین اثرلری ایله بیرلیکده اعتمادین داش شعرلرینی صون درجه هوس و ایستکله چاپ ائندیلی. ائلن کی دموکرات فرقه‌سینی حاکمیتی دؤورونده آذربایجاندا نشر اولونان جریده‌لرین ادبی صفحه‌لری و روبلکالارینی اعتمادسیز و اونون شعری اولمادان تصور ائتمک اولماز. اونون شعرلری وطن یولوندا - آذربایجان - ستاره آذربایجان - آذربایجان اولدوزی - اختر شمال - خاور نو - یشی شرق - آزاد ملت - شاهین - جوان لار - دموکرات - غله - گونش - فرید - فدائی - شقق (تبریزده) - آذر (زنجان) - اورمیه و قیزیل عسگر (اورمیه) - وطن (میانا) - ستارخان بوردی - «وطن فرقه ایله یازدیغی (یشی حیاتیمیز) - آزادلیق باهاری» - «دوغما آذربایجانیم» - «آذربایجانه یتیشمز» - «تبریزیم» - «نیلیه بیب» بو قزوی ملت سن، تقصیری ندیر؟ - «اثالیمه سلام» - «ظفر بایراغی» - «یاشا، یاشا، آذربایجان» - «گشت آدمینی تانی» - و ... کیمی شعرلرینده بو سوئینجینی اوجا سس له باغیره.

اعتمادین بو بیر ایل ده یازدیغی اثرلر بلکه بوتون ادبی حیاتی بو بونجا یازدیغی اثرلرله کمیت اعتباری ایله ده برابر و یا حتی اوستون دور. او دورمادان هر گون حتی گونده بیر نیچه شعر یازمیش دیر. چونکی شاعره قیمت وئریلیکی بیر محیط و شعرلرینین مخاطبه چاتدیغی بیر دؤور ایدی.

پیشه‌وری دئیر آقا اعتماد گلین ائله بوردا منه سوئز وئرین کی منم حکومتیمده حتى من اؤزومده بو کیمی دیکتاتورلوق حسیاتینا سوروکلنسم ائله ایلک نوبه ده سیزین اؤزونزوند اخطار آليم. منم سیزه بؤیوک حرمتیم وار و بو همیشه ده اولاجاق دیر، اونا گزورده من هر هانسی خطایا دوششم سیزه حرمت‌سیزیلیک اندجک قدر آچالمارام. بونا گزورده من دن گزوردو گونز هر هانسی بیر جادی خطانی ائله سیز منم فارشیما چیخیب اوزوموه سوئلیه‌ین کی بیزیم آذربایجانیمیز دا اونلارین دوشدو گو گونه دوشمه‌سین. بیز آزادلیق نامینه یولا چیخیمیشیق، اؤزوموز بو آزادلیقدان دیکتاتورلوغا چیخیماغی ایسته‌میریک».

اعتمادین بو بیر ایل ده کی حیاتینی بیر جمله‌ایله اختصار ائدیب دئسک بنه دئیلریک کی: ملی حکومتین بیر ایلی اعتمادین ان وئریمی، ایل لر لومبریتی صالمیش روس اوردولاری اجلاس لاردا او شاعرلری گزوره بیالمیردیم. بیر آخشم علی آقا واحد منی حیطه چیخارب یاواشجا قولاغیما دئدی کی او انسان لاری صوروشما چونکی یا سیبره گوندراپلر یا دا هله‌لیک تحرید حالنادیرلار و یقین بیلیرم کی محو اندیله جکلر. اونون بو سوئز منی دوشوندوردو. واحد سالم و صمیمی انسان ایدی و اؤزوده او ایل لر کمونیست پارتیانین امل لرینی ترنم ائدیر و شعرلر یازیردی. آنجاق آنادیم کی مجبوریت اوزوندن و قورخوسوندان یازیر. بو گزوردوکلریم منی بیر آز دوشوندوردو و فکریمده خلل باراتماغا باشلادی، آنجاق مستنه‌نین اطرافیندا فکرلشمه‌گه فرستیمیز اولموردو. اطرافین بوتون فرقه ایده‌اللاری ایله دولویدو و فکریم محیطین مسلسله‌نین محاصره‌سینده ایدی. باکی سفرین ده محمد راحم اعتمادا یاخینلاشیب اونا یوموشاجا اولتیماتوم وئریر کی و بیر - ایکی هفتنه باکی سفرینزین پروپلیم سیز کنچمه‌سینی ایستردم، ائلن بونا گزوره ده صمد منصور کیمی و باکی نین قديم مجلس لرینده کی غزلخوانلاری و سوسالیسم رئالیزمینی آنلا ییلمه‌ین مترجم شاعرلری آختارماغین حکومتین خوشونا گلمر، همچنین واحدله ده مسافه‌لی دوارانماندا خیر واردیر».

اعتماد سوئته ای عزتیمیز، ای آنا تورپاچ اوچالیب دیر. سن دن آلیه‌لهم او داغ - داش داکی توفان، سن تربیه وئرسن داش اولور لعل بدخشان. بو قلب‌لرین جوشونون اولان پاک قانی سنسن، آذر ائلن نین عزتی سنسن، جانی سنسن. عشق اولسون او عاشقلره کی بالگادی پیمان،

دان اولدوزو تک باش چکیب عرشه اوچالیب دیر. سن دن آلیه‌لهم او داغ - داش داکی توفان، سن تربیه وئرسن داش اولور لعل بدخشان. بو قلب‌لرین جوشونون اولان پاک قانی سنسن، آذر ائلن نین عزتی سنسن، جانی سنسن. عشق اولسون او عاشقلره کی بالگادی پیمان،

دایم یاشا، ای عزتیمیز، ای آنا تورپاچ او همین ایلده یازدیغی (یشی حیاتیمیز) - «آزادلیق باهاری» - «دوغما آذربایجانیم» - «آذربایجانه یتیشمز» - «تبریزیم» - «نیلیه بیب» بو قزوی ملت سن، تقصیری ندیر؟ - «ستارخان بوردی» - «وطن فرقه ایله یازدیغی (یشی حیاتیمیز) - «اثالیمه سلام» - «ظفر بایراغی» - «یاشا، یاشا، آذربایجان» - «گشت آدمینی تانی» - و ... کیمی شعرلرینده بو سوئینجینی اوجا سس له باغیره.

اعتمادین بو بیر ایل ده یازدیغی اثرلر بلکه بوتون ادبی حیاتی بو بونجا یازدیغی اثرلرله کمیت اعتباری ایله ده برابر و یا حتی اوستون دور. او دورمادان هر گون حتی گونده بیر نیچه شعر یازمیش دیر. چونکی شاعره قیمت وئریلیکی بیر محیط و شعرلرینین مخاطبه چاتدیغی بیر دؤور ایدی.

آذربایجان دموکرات فرقه‌سی نین حکومتی دؤورو (۱۳۲۵ - ۱۳۲۴)

صمد وورغون و علی آقا واحد کیمی شاعرلری ایله گزورش لر کتچیرلر. ائله واحدین اعتمادا یازدیغی مشهور شعرده او سفرین محصله‌دور:

« واحد» انصافا دئسین تبریزده دوستوم گنج لرده هانسی شاعر «ابی‌ریا» دن یاخشی دیر؟

بو سفرین تأثراتی هیأت ده اشتراك ائلن شاعرلرین او جمله‌دن اعتمادین قلمی ایله شعر مصارع‌لارینا تؤکولور. او دئردي:

«بعضی قدیم شاعرلری صوروشدو و اخترامق ایستدیم چونکی رسمی و ادبی اجلاس لاردا او شاعرلری گزوره بیالمیردیم. بیر آخشم علی آقا واحد منی حیطه چیخارب یاواشجا قولاغیما دئدی کی او انسان لاری صوروشما چونکی یا سیبره گوندراپلر یا دا هله‌لیک تحرید حالنادیرلار و یقین بیلیرم کی محو اندیله جکلر. اونون بو سوئز منی دوشوندوردو. واحد سالم و صمیمی انسان ایدی و اؤزوده او ایل لر کمونیست پارتیانین امل لرینی ترنم ائدیر و شعرلر یازیردی. آنجاق آنادیم کی مجبوریت اوزوندن و قورخوسوندان یازیر. بو گزوردوکلریم منی بیر آز دوشوندوردو و فکریمده خلل باراتماغا باشلادی، آنجاق مستنه‌نین اطرافیندا فکرلشمه‌گه فرستیمیز اولموردو. اطرافین بوتون فرقه ایده‌اللاری مجبریت اوزوندن و قورخوسوندان یازیر. بو گزوردوکلریم منی بیر آز دوشوندوردو و کمونیست پارتیانین امل لرینی ترنم ائدیر و شعرلر یازیردی. آنجاق آنادیم کی مجبوریت اوزوندن و قورخوسوندان یازیر. بو گزوردوکلریم منی بیر آز دوشوندوردو و فکریمده خلل باراتماغا باشلادی، آنجاق طورپا لاری مستقل شیخ‌شین لر چوکیدیگی و یا ایرانین ایچیندن افغانستان کیمی اولکلر یارادتیغی حالد، عثمانلی لارین آسوسی لری و ارمی لری آذربایجانا قوپاردق لاری منطقه‌نی صارديغی و سادهجه مختاریت ایارمیسته بیلریم ده انگلیس لرین بیلریم چوکیدیگی و یا ایرانین استقلالیتینه دوغر و بیر اميد ایشیغی ایدی. دیگر طرفدن ده انگلیس لرین بیلریم چوکیدیگی و یاراندان قوپاردق لاری طورپا لاری مصلحت گزرمەدی لر. ذاتاً مرکزی حکومت یارادتیغی دئورده بشویک اقلابی ب پریشانلیق دان قورتولوش کیمی چوخ مبارک بیر حاده ایدی. اونا گزوره بیر چوخ ملی انسان لار و ایرانین بوتولو گونو قوروبان آزادیخواه لار موقعی قورتولوش اوچون ۲۱ آذر حركاتینا قارشی چیخاماغی مصلحت گزرمەدی لر. ذاتاً مرکزی حکومت باکی سفرینزین پروپلیم سیز کنچمه‌سینی ایستردیم، ائلن بونا گزوره ده صمد منصور کیمی و باکی نین قديم مجلس لرینده کی غزلخوانلاری و سوسالیسم رئالیزمینی آنلا ییلمه‌ین مترجم شاعرلری آختارماغین حکومتین خوشونا گلمر، همچنین واحدله ده مسافه‌لی دوارانماندا خیر واردیر».

اعتماد بیلریم یاریم اولان آذربایجان - ستاره آذربایجان - آنچه‌لی و سوئله ده بیلریم چوکیدیگی و یارادتیغی دئورده بشویک اقلابی ب پریشانلیق دان قورتولوش کیمی ایدی کی صاوаш دان یشی چیخیمیش و اقتصادی وضعیتی برباد اولان استالین بیلریم منعت‌لرینی آذربایجان اوچون قربان وئرچک حاضرلیغا صاحب دیگلیدی و بیر هاده قورخویلا بوردان چیخیب گنگده‌سی ایدی. آنجاق بو ماجرانین چوخ قانلی قورتارماسی فاجعه‌لی ایدی و استالین فرقه‌نی خرچله‌دی و اولومه ترک ائتدی».

اعتماد سوئته گتری چکیلن آذربایجان لی فدائی لرین صایبین ۲۲ مین نفردن آرتیق اولدوغونو و داخلده اولدوغورون انسانلارین دا صایبین ۲۵ مین نفردن زیاده اولدوغونو سوئلرکن آغلایار و «بیزه بو نجات چوخ باهایا مال اولدو» دئردي. بوتون نفوسو بیلریم یاریم اولان آذربایجان و خمسه ایالتن دن ۲۵ مین انسانین اولومو ۵۰ مین انسانی نین خارج ده و داخل ده دیدرگین دوشه‌مه‌سی بو منطقه‌یه آغیر بیر یارادتی.

اعتماد فرقه و ملی حکومت طرفینان شاعرلر مجلسی لرین اساس عضولریندند عبارت اولان بولشویکلرین اون دور. آنجاق بیلریم بیزیم بولناری سوئلیمکدن هئچ بیزه فارانچیمیز ایلک اجلالسیندا اشتراکینی خواهش ائتمک اوچون اونون یانینا گندیر و اوز تأثراتینی سوئلره بیک، اونو دوشوندورون بو منفي حال لاری دا اونا دانیشیر. پیشه‌وری اونا دئیزیر:

«مساوات چی لارین بیر پروپلیم اولسا بولشویکلرین اون دور. آنجاق بیلریم بیزیم بولناری سوئلیمکدن هئچ بیزه فارانچیمیز ایلما یاریمه بیلریم یاریم اولان آذربایجان و خمسه ایالتن دن ۲۵ مین انسانین اولومو ۵۰ مین انسانی نین خارج ده و داخل ده دیدرگین دوشه‌مه‌سی بو منطقه‌یه آغیر بیر یارادتی.

سن گول چو چاغینیدا بیو یوتدون منی
سیوره دنیالار بیو یونجا سنی
عزمی، شو کیم، گولوم تیر بیزیم،
من قریانام سین قیزیل گولونه،
قهرمان تاریخ لی شان لی ائلینه.
بخیار یوردو مون شیرین دیلینه،
سنداه آچیلیب دیر دیلیم، تیر بیزیم:

من عاشقم دو غما آذریا یجانا،
اوونون عاشقلری هئچ گلمز سانا.
گؤزللر بیر یانا، سن ده بیر یانا،
حسنون له فخر ائدیر ائلیم تبریزیم

آنچه اعتمادین دها مهم اولان موزیکال اشري آذربایجان ملي حکومتني رسمی هیمني اولموسیدور. بو سرود بارهسینه «علی نوهد» بنهل يازير:

اذریجان ملی حکومتی نین هیمنینی استعدادلى بستکاریمیز جهانگیر جهانگیروف بسته لمیشدی. تبریز رادیوسو آچیلان گون بیرینچی هیمن چالینمالی ایدی. آنچاق چالینمامیش دان قاباق ملی حکومتین باش ناظری طرفین دن امضالایب تصدیق او لورنمالی ایدی. ج. جهانگیروف تبریز رادیوسو آچیلمامیش دان بیر گون قاباق رادیو کمیتهسی نین صدری «میرقاسم چشم آذ» له باش ناظر س. ج. پیشهوری نین یانینا گندیدی. دئدی کی، بولداش پیشهوری! قانونا گوره گرک هیمن رادیودا چالینماز دان اول سیز امضالایب تصدیق ائده سیمیز. س. ج. پیشوری گولدو. ج. جهانگیروفا دئدی کی، سیزین بسته لدیگینیز هیمنی زامان اوزو امضالایب تصدیق ائدیپ دیر. دویناداز مان دان عدالتلی امضا آتان بوخ دور. دها منیم امضاما نه احتیاج؟ آنچاق مادام کی قانون بله مصلحت گورو، من ده امضالایرام. صورنا هیمنین متنینی (میر مهدی اعتماد یازمیش دیر ع. ت.) ج. جهانگیروف دان آلیب امضالادی. سحری تبریز رادیوسو بو هیمنین عظمت لی صدالای، آستندا آجلدی. (۳)

جهانگیروف بو هیمن باره‌سین ده منیم له
آپارديغى مصاحبىد دئمىش:
الله رحمت ائله‌سین (اعتماد) بىز گلنده بير
ياخشى بىزى. قبول ائله‌دى. قوناق ائله‌دى
كاشان باغ لاشا

نه سباب با خسرو میشند.
آذربایجانین سرودو. منده سرودو یازمیشام
خورو حاضر لایمیشام ارکسترا زاد همین شیر
و خورشید تیارتیندا. اوردا پیشه وری نین
وزیرلری زادی دایانیب منده قالمیشام
آخر یو سرود گرک تصدقی اولونسون بو
دولت هیمنی دیر. چیخدیم صحنه یه دنایم
بس آقای پیشه وری سرود گرک تصدقی
اولونسون جنوبی آذربایجانین هیمنی. من
چالدیرماق ایستیرم. چاغبردی وزیرلری:
آقالار! جنوبی آذربایجانین دولت هیمنینی
تصدقی ائدیرم. گفت او غلوم چال. گلدارم.
ارکسترم اوتوروب، خور صحنه ده، گلدارلر
دنایم ل ک آقالار، جنوبی آذربایجانین.

او خونان شاعرلر علی فطرت، هلال ناصری،
میر مهدی اعتماد دان عبارت ایدی.

بو آق صاققالارین حمایتی ايله ده يئنى
نسلى مطبوعاتا قازاندیرىلىرىدى. آذربايجان
روزنامەسى اوز اطرافينا وقىتين گوجلو
اقلاق دارلارىندا اولان فرييدون ابراهيمى، م.
ترابى، فتحى خشگىباجى، اسماعيل شمس،
ق. قەھمان زادە، عباس پناھى ماکوئى،
احمد موسوى كىمى شخص لرى طوپلايا
يىليميش دى. آنچاق سرمقالەر و ان جدى
و محتوالى مطلبلىر اوزون ژورنالىسىم
تجربىسىنے صاحب اولان سيد جعفر
پىشەورى نين قىلىم ايله بازىلاردى.

بوتون بونلارдан علاوه بعضی مهمن مؤسسه‌لرین، او جمله‌دن آذربایجان یازچی‌لار و شاعرلر جمعیتی نین «گونش» و معارف (فرهنگ) وزارتی نین «معارف» آدلی آیریجا بولن و اورقان لاری دا نشر اولونواردی. بو تشریه‌لرین مؤسس و مدیرلری ده ائله تاتابینمیش قلم صاحب‌لری ایدی. (اسلام انتقلابی نین غلبه‌سیندن صونرا باکی دان گلن فتحی خشکنابی تبریز شاعرلر مجسیستی قوردو و اوزو اساسنامه‌سینی یازدی و تصادفاً ! همین جمعیتین طهراندا که وئرسونونون تشریه‌سی نین ده آدینی دا «گونش» قویدو). بوندان علاوه «غلبه» آدلی روزنامه قارا طالع لى ملی خادم بى ریانین و «آذربایجان اولدوزو» روزنامه‌سی ده محمدعلی هلال‌ناصری نین باش محترلیگی ایله نشر اندیلیردی. ادی مجله کیمی چوخ یوکسک کیفت و استاندارلارلا نشر اولونان «شقق» مجله‌سی ده آیریجا اهمیته حائز تشریه‌لردن ایدی. بوتون بو صایدیغیمیز جریدله‌لرده میرمهدى اعتماد ناطقی نین شعرلری منتظم شکل ده ده، اول نار دی.

■ سرودلار، مارش لار و رسمي دولت هيميني
ندين مؤلفي اعتماد
عمومي تصنيفلاردن علاوه ملي حکومت
دؤورونده هم او حکومتین ملي مارش نين
سۈزۈلىرىنى، هم ايىك و اورتا مكتىلرده
مكتىبلى اوشاقلارين سحر سحر مكىبىن
آچىپلىشىدا اوخودوقلارى سرودلارين
شعرلىرى، ائلهجهد او دۇرورون تەقريبا يوتون
ماھانى لارى نين شعرلىرى اعتمادىن يازىدىغى
شعرلەردىر. بو اثرلىرى بىستەكارى و تەنتىم
اڭدىنى عمومىتله آذربايجان ملي اركىتىرى نين
رەبىرى اولان جەنگىر جەنگىر ويف ايدى.
ملى حکومت دۇروندە يازىلىميش تصنيفلار،
مارش لار و سرودلارين شعرلىرى عمومىتله
اعتمادىن و بعضا ده مرحوم «بىريا»نىڭ اثىلرى
او اولادرى.

بو اثرلىرىن ان مشهورو و بلکەدەن ان گۈزلى
«تېرىزىم» آدلى سرود ايدى. تېرىزىم سرودو
جەنگىر ويف طرفين دن بىستەلمىش
و اوزرىنەن «بىيات شىراز» مقامىندا بىر هاوا
يازىلىميش دير.

- تبریزیم

شمال نفیتینی اله کنچیرمک و بونون لادا ایستی
صوملا را وارماق هدفلری هر زمان تعقیب
ائیدیلمیش، حتی بوگونه قدر ده دوام اندیز.
حیدر علیتینیون بو پروتوكولو الله توتوب
پولیتیت بورویا قادر یوکسلمه‌سی نین ده
اساسی عاملی همین ایکی آذربایجانی واحد
آذربایجانا چئورمک پروژه‌سی اولموش دور.
هله نخجواندا کشفیات تشکیلاتی نین
معاونی ایکن فرقه‌نین حیاتی ایله و حیاتی نین
صونلانمسینا یاخین دان شاهد اولان و
شوروری به قاچان فرقه چی لرین استلطاقیندا
بیبر باشا اشتراک ائدن حیدر علیف مسئله‌ایله
تاتلیش اولدوغو اوچون و بونون سوئت
استراتئریسینه نه قدر واجب اولدوغونو
بیلیدیگینه گؤره، سوئت آذربایجانی نین
اقتدارینا چاتان کیمی «حضرت ادیتاینی»
یارادیب، حزب توده‌نین فرقه‌نین تعطیل
ائیلیمه‌سینه داشر اصرالارینا باخمامیاراق حتی
مرکزی کمینه ده اوژونه طرفدار قازاناراق
حزبین بو ادعاسی نین طرفداری اولان ایرج
اسکندری نین دیگشیدریلهمه‌سینه سبب
اولموش، اوز آدامی اولان نورالدین کیانوری
- نی بو حزبین بیرنجی کاتی کیمی تعین
اثتمه‌سی ایله غلام بیچنی نی او توماتیک اولاراق
حزب توده‌نین ایکنچنجی مقامینا یوکسلمه‌سی
و بونون موسیقی - ادبیات - تئاتر واسطه
لرینی ده بو جهته فعال لاشدیر ماسی تام بو
میسر ده اولموش دور.

آذربایجان ملی دموکرات حکومتی نین
رسمی اورقانی اولان آذربایجان روزنامه‌سی
۱۲۲۰نجی ایل آبان آیی نین ۱۰ وندان حاجی
میرزا علی شیستری و اسماعیل شمس-ین
باش محترلیگی ایله نشره باشلامیش دیر.
«آذربایجان جمعیتی» نین اورقانی اولان
روزنامه ایلک صایین داکی باش مقاله‌ده
توتاجاغی يول و فعالیتی بارده یازبر:
آذربایجانین سئچدیگی يول، موجود
و ضعیین، افکاری عمومی نین، هابله
حالاتین گوندله‌لیک احتجاج لاری نین
آیناسینا چنوره‌لرک اجتماعی شعرو
استستقامتندیرمک، اوно ایشیقلاندیرماق دیر».
روزنامه صوردادن، ۱۲۲۴نجی ایل دن
آذربایجان دموکرات فرقه‌سی نین رسمی
اورقانی اولدو و فرقه‌نین مقصد و مرام‌لارینی
ساده آذربایجان تورکجه‌سی ایله خالقه
حاتمه،

او ایل لرده «وطن یولوندا» و «آذربایجان» روزنامه‌لرین ده آذربایجان فولکلورونون تپولانیب اویرنیلمەسى و یايلىماسى ايشىنه اساس يېر وئىلىميشدى. اوزون ایل لر آنا دىلينىدە تحصىل دن، محروم قالان آذربایجانلى لار ائله همین فولکلورو قورۇماقلا اۆز قومى وارلىق لارينى دا قورۇيا سىيامىشىدى لە.

«آذربایجان» روزنامه‌سینده دوامی شکل ده خلق‌قین تاریخی فهرمان‌لیق صحیفه‌لرین دن، کلاسیسیک ادبی نمونه‌لردن، معاصر شاعرلرین اثرلرین دن پارچالار و اثرلریدی. بو روزنامه‌نین صفحه‌لرینده امک شعرلی، گوشن و

آذربایجان بیتلشیدریلمیمیش دی. ایکی آذربایجانین مشترک و واحد موضوع لارینا پیر و تئریلردى. سووئت حاکمیتى نىن ملى ماراق لارینى تأمين اندن اساس نشريه ائله همین آذربایجان ژورنالى ايدى.

فرقەنین حاکمیتى دۇرۇنون مهم تدقیقاتچى لاریندان اولان، بو ژورنالى سووئت حاکمیتى نىن بوتون موجود اولدۇغۇ دۇورده ان ماراقلى و ملى منافع باخجىمین دان ان اهمىتلى نشر اورقانى حساب اندن تدقیقات چى عالم «جميل حسن لى» يازىزى: «ژورنالىن ھر صايىندا گۈنىٰ و قوزئى (!) آذربایجانين اجتماعى - سیاسى، مدنى، ادبى حياتى، تارىخى بىرىلىكده احاطە اولۇنوردو. ايکىنچىسى، ژورنال جنوبي (!) آذربایجان اوچون بوراخىلدىيغىن دان سووئت آذربایجانىدا حكم سورن بولشتويك ايدىشۇلوكىياسى نىن طلبلىرىن دن بىر قدر يايىنلىرى، آذربایجان خالقىنин كۆكلى مانفاغى، طالعى و تارىخى اىيە بالغلى اساس مىتلەرە توچۇنا بىلىرىدى. بوتۇ وطن (!)، عىينى خلق، واحد ملت مرامى دئمك اولار كى، «آذربایجان» يىن ھر صايىن دان دوپولوردو.

آذربایجان تارىخى نىن، مەدىنتىي نىن، ادبىاتى نىن، سىتى نىن عصرلر بويو وحدت شىكلىنە انکشاف ائتمەسىنى عيانى شىكلە شۇتا يېتىرىپ دى.

بو هدف سووچت حاکمیتی نین هله چار دُوروندن فاقفازانین اشغالیدان صونرا باشلاتدیغی استراتژیسی ایدی. اساساً محمد امین رسول زاده‌نین الی ایله آنجاق مسکو و لندن و اسلامبولون ایستگی ایله آرازین شمال حصه‌سی نین آدی نین آذربایجان قویولماسی، شیخ محمد خیابانی و دوست‌لاری نین اعتراض‌لارینا و میرزا تقی خان رفعت کیمی آزاده‌لرین رسول زاده‌یه یازدیغی آچیق مکتوب‌لارینا رغماً بو آدین اصرار‌لا قورونمسی همین سیاستین مهم بیر پارچاسی ایدی. روس‌لار ۱۸۲۸ اینجی ایل ده باغلانمیش اولان تورکمانچای مقاوله‌سینده اصل آذربایجانی الینه کئچره بیلمه‌دیگی اوچون، هر زمان فرستاده اثدیب پارچاجانی جنوبی قافقازدا کی شیروانات - آران - قره‌ماغ کیمی ایالت‌لره بیرلشیدیرک بورتوئولکه روسبا طوریاق‌لارینا علاوه ائتنک تمایل‌لری ایله یانیب توتوشموش و استراتژیسینی ده همین محوره اساساً قورموش‌لار. بو سیاست بلشیوکلار طرفیندن ده ادامه اندیلیدی. استالین اوژون ایل لر باکی دا و ایران‌لی اولاً بیرلیکده یاشادیغی و مبارزه آپارادیغی اوچون، آیریجا اوژونون ده قافقازلی اوکولوغونا گوره بو مسئله‌ایله یاخین دان تائیش‌ایدی. او صونرا نریمانوف، رسولزاده و میرجعفر باقروف کیمی یولداش لاری نین الی ایله همین سیاستی یورو-تمگه چالشیدی. فرقه‌نین ده حاکمیته کچمه‌سینده معین مدت‌هه قدر هر جور یاردیم اشتمه‌سی نین سیبیزی ائله بوردا آختارماق اولار. شوروی نین ایران سیاست‌لرینde اساساً شری آلان و این

مقطع لی:
«گشت آدامین تانی» آدلى شعرى و همچنین،

صبح آچيلب ايشقلانىب عشقلى کاروان
گلپير
نمهملىرى جرسلىرين سامعه يه روان گلپير
مطلع لى:

پرچم عدى قالدىران خلقى حياته سوق
ائندىشانلى شرفلى بير بهار عالمه ارمغان گلپير
مقطع لى «ازادلىق بهارى» آدلى ايکى شعرى
درج اولونوشدور. اعتمادين بونالاردان
علاوه ده شعرلىرى درسلىكىلارده اونون
آدى تکرارلانىماسىن دئىه وئريلەمدەن درج
اولونوشدور.

اعتماد و اونون صدرلىگى ايله تشکيل تاپان
شاعرلر مجلسى

فنون شعرده ماهردى چونكى اعتماد
الحق نيه لازمدى زيت ائلەمك بس روى
زېيانى
(يىھى شيدا)

پىشەورى نين ايلك ايدەاللاريندان بىرى
تېرىزىزە و آذربایجانين آيرى بئۇيۇك
شهرلىرنىدە شاعرلر مجلسى نين قورولماسى
اولوموش دور. هر ايشى تعجىلى باشلايان و او
آن دا احرايا كچىرىن ملى حکومت هله ۱۳۲۱
ايىنجى ايل دن فعالىته باشلايان «آذربایجان
يازىچى لار و هنرورلۇر جمعىتى»نى ۱۳۲۴
ايلىن دى آيىندا ميرمەدى اعتمادين
صادارتى ايله «آذربایجان شاعرلر و يازىچى لار
مجلسى» آدى ايله رسمى لشىدىرىلىر.

«شاعرلر مجلسى» نين ادارەسىنيدە اونا على
فطرت، ابولقايسىم كامل، محمد بيريا و هلال
ناصرى ياخىن دان كمك ائدىرلر.

قيصا بير فاصله ايله شاعرلر مجلسى نين
اورمو، زنجان، اردبيل و آستارا شهرلىرنىدە
ده شعبەلرى تأسىس اولونور. مجلسىن
آيليق نشر اولونان «شاعرلر مجلسى» آدلى
اورقانى (الماناخ) شكلىنide حاضرلائىر و
آى دا بىر نمره نشره بوراخىيەردى. بىن شىرىيەدە
شاعرلرلىن ائرلىرى عكسلىرى ايله بىرلىكده
چاپ اولونوردو آنچاق جوان شاعرلره داهما
چوخ يېر وئريلەرى.

بو آيليق نشرىيەرلى ايكى آيرى جلدده طپىلو
حالدا بىرینجى كتاب ۲ - ۱ نجى مجموعەدن
و ايکىنچى كتاب ۴ - ۳ مجموعەدن عبارت
اولان ايكى جلدده نشر ائدىلمىش دير.

شاعرلر مجلسى نين هيأت مدیرە عضولرى:
ميرمەدى اعتماد - محمد بيريا - على فطرت
- هلال ناصرى - كامل - محمدىلو عباسى -
محمد صادق بهادرى.

• تېرىز شاعرلر مجلسى نين عضولرى:

محمد على صفوت (۱۲۵۷) - على فطرت

دۇزۇننە تۈپالانىب نشر ائدىلمىش دير. (بو
كتاب بىر مدت صۇنرا يېغىشىدىرىلدى).

▪ اعتماد ▪ ملى حکومتىن ▪ درسلىكلىرىنە

ملي حکومتىن درسلىكلىرىنە او جملەدەن
او شاقلاقلارين مكتبىلارده سحر او خودوغۇ
مناجات شعرى و اعتمادين دىگەر او شاق
ادىياتى ساحەسىنە گۆستەرتىدىگى فعالىتلىرى
و ياردىجىلىغى اونون ايران آذربایجانىن دا
او شاق اديياتىنىن دا بانىسى كىمى آيرىجا
دگىرنىدىلەمكى لاقى او لۇغۇنون سېنى دىرى
اعتمادين او شاق شعرلىرىنەن نۇمنە او لاراق
بو شعر چوخ داها مشهور ايدى. بو شعر
آنا دىلى درسلىكلىرىن يەكىنچى كاتىي نىن
74 تەجھىزىنە درج ائدىلمىش دير.

نقلى ائتلەرلىكى منى دوغۇلۇ آنان
دەندى: بە نە گۈزلەر بۇ بالام

دولانىب باشىما پروانە كىمى
چىكىپ آغوشۇندا دردانە كىمى
سود ايلە قوه و ئىرىپ دير اتىمە
دۇزۇب ايلەر بوبۇ چوخ زەختىمە
دەئىپ آهنگىلە لاي لاي سۈزۈنۈ
يۈممىيپ چوخ گىچە اصلا گۈزۈنۈ
أغلايان واختىدا چىكىدىرىپ يانىنا
سۈئىلە يېب آغلاما قربان جانىنا
دەئىپ آهنگىلە لاي لاي سۈزۈنۈ
يۈممىيپ چوخ گىچە اصلا گۈزۈنۈ
أغلايان يېب آغلاما قربان جانىنا
ملى حکومتىن آنادىلى تحصىل سىستەمىن دە
تەرىپس ائدىلەن درسلىك لەر دۇردونجو
كتايى نىن ۶۰ - ۵۸ اينجى صفحەلرینە ترجمە
حالى و عكسى، ۶۲ - ۶۱ صفحەلرینە
ايىسى:

لاي لاي دئمە ملت آيىلىكىدىر دخى ياتماز
اللشەم بىلە هيچ كيم حياتىن سنه ساتماز
مطلع لى:

من اعتمادين فكىرىنى بىر پايدە گۈرددۈم
مرحوم اعتمادين يازىدېغى ماهنى لار شاعرلەن
ياخىن دوستو اولان شاعر و يازىچى حسن
مجيدزادە ساوالان - ين اهتمامى ايله هله شاه

آذربایجانىن رسمي هيمنى دە دىگەل.
اي تورىاغى لعل مرجان آذربایجان...
وئە جىڭ اوغرۇندا جان آذربایجان...

اي وطنىم دشمن عجب باغريوى آل قان
ائىلەدى

صويدو روذالتلە سنى ئىلمىلە تالان ائىلەدى
باخرىوي ووردو خزان گۇر ئىچە ويران
ائىلەدى
ظلمت كىچىپ دۇندۇ زمان آذربایجان

اعتمادين يازىدېغى مارشلادان بىرى دە
فادئىل لەر و ملى اىردويا حصر اولونان اردونون
رسمى هيمنى دير:

آذربایجانىم ملى اوردوسى
 ملي اوردو سونون يۇخدۇن قورخۇسى
 خلقىم شاھەد من وطندى باشقا بىر زاد
 سومەرم
 سئوگىلىنى دانماق او لماز دايىنمارام گىڭىرم

فرقهچىلىك بىتىپ، باصفىن لار باش
ۋەزىپ، اعداملار، قال عاملار، حبس لر و
قىرغىن قاداڭلار قورولۇق دان صۇنزا
تېرىز راديو سوندا ۱۳۲۷ اينجى ايل دە بىر
داها آذربایجان اركىستىرىلى بىرپا اولوندى و
آناسىپلەرلەن سايى بىر بىر آرتىدى. بوندان
علاوه فرەنگ ادارەسىن دە دەستەسى دىرى
موسقى گروهلارى يارىنماغا باشلادى.
رحمتلى اعادل آخوندزادە دەن سەرىلى ايلە
صرفيان ين دا سەرىلى ايلە اعتمادين
تصىنیفلەرى شاعرىنىن آدى دەئىلەمە دەن
بىر داها سىلسەن دەن قەھرمانلار.

تشكىلاتى ائلە فرقەلىكىدىن صۇنزا دا دەئىك
كى اعتمادين شاعرىنى قوشۇدۇغۇ تصىنیفلەرە
احتىاج سىز قالا بىلەمە مىش دى. اينجى
ايلە تېرىز دە پرويز پرويزىن يەنەتى ايلە
جزوەل حالىندا نشر اولونان «مجمۇعة ترانەلەر
و تصىنیفەرى يادبۇيىتىنەن» آذربایجان ترانەلەر
مجمۇعەسىنە اعتمادين تصىنیفلەرى اونون
آدى چىكىلمە دەن درج اولونوشدور.

سەنسىن بىزە نعمت وئرن
ياشا ياشا آذربایجان!
آذربایجان، آذربایجان،
اصلانلارىن مکانىسىن،

آدلى چانلى كىچمىشىن وار،
سەن بۇيۇتدۇن قەھرمانلار.

قوجا شرقىن چىراغىسان،
آزادلىكىن بىراغىسان.
تارىخ بويۇچا يادگار
افخارلى آثارىن وار.

سەنسىن بىزە آتا وطن
ياشا ياشا آذربایجان!

آذربایجان، آذربایجان،
دوشمن باغىرى قانلا دولسون.

سەن قوردوغۇن يېنى حىات
خالقىمىزە وئرىدى نجات.

گۈزلەنلەر گىتىرىپىس،
ستارخانلار يېتىرىپىس.

قوى يوردو موز جنت اولىسون،
اعتمادين يازىدېغى مارشلار بارەدە بعضى
مەن لەر دە و مەلۇمات دا سەھولەر يەول
وئرىلەر كى بعضى سەرەدەر دا اونا نىست
وئرىلەمە دەر بىر سەھولەر دە بىشقا
شاعرلەرى يازىدېغى باشقا بىر مارش هيمن
كىمى گۆستەرتىلىمىشىدىر.

اي تورىاغى لعل و مرجان» مارشى نىن
شعرى «محمد بىرى» نىن اثرى اولىب و

و باکی دا باقروفلا گیزلى گوروشه گئدیب
و صونوندا استالین له بیر باشا تلفون و
تلگراف يولولایا مذاکره ائتمیش و استالین
اوندان رد جوابی اشیدن کیمی تلفو اونون
اوزونه قاپاپتیمیش و بیر نئچه دقیقه صونرا
تکرار میرجعفری آرامیش و اونا معلوم موز
اولمایان گئوسترشیس لر و ئرمیش کی پیشەورى
دئیب: میر جعفر آیاق اوستوندە استالین له
دانیشدى و اونا: «آنلادیم آنلادیم يولادىش!
مطلق بىله اولاقاچ، امين اولا بىلرسیزین» دئیه
وئردىگى گیزلى فرمانلارا اطاعت ائتمیش و
پیشەورى نین دندىگىنە گۈرە استالین باقروفا
پیشەورى نین قتل فرمانىنى وئردى.
سوۋەت آذربايچانىدا چوخ آغىر وضعىت دە
قبول ائدیلن و صون درجه بىر بىراد
وضعىت دە ياشىيان و بير

عدهسي ده سبيره سورولن فرقه مقام لاري
و فدائی لر نامعلوم بير انتقامي و تلافياني
او ذديه ميش لر. اونالار شوروين اوزاق
كند سكسلارينه داغيديلدار، حال بيو
کي اگر کمونيست و شوروی سور کيمى
قبول ائديلسيه ايديلر، وضعيت تام باشقا جور
اولمالى ايدي.

مهاجرلدن انجاق سووئتلره کامیون
عینقه فرش لر و اشیالار، قیزیل لار و گوموش لر
غارت اندیب داشیان غلام یحیی و پادگان
عزتله عمر سوره بیلیدلر و یاشادیقلاری
مدت جه فرقه عضولری نین قانینی شیشه یه
توتیدلار و اونلارا تابع اولمایان لاری دا
سیبری یه گوندردیلر.

کی مرد کان باغیندا میر جعفر با قروف بیر
ضیافت و ترمیش و پیشه وری ده اور ایا
دعوت اندیلیمیش کن با قروف پیشه وری ایله
گفروشدو کده او ندا دئیز کی: «پلانی پوزدن
و هر شئی محو ائتدین». پیشموری آیاغا
قال خیب او ندا دئیز کی: «سیز خیانت ائتدینیز
و فرار لاریمیدان ایرمه لی توقع لر قید ائتدینیز.
بیز آذربایجانی سوونته قوشماق کیمی بیر
نبته صاحب دکلیدیک و سیزین له ده بری
باشدان بتله بیر قاریمیز اولماماش دی».
بو اعتراضی ائشیدن با قروف پیشه وری نین
باشینا تحقیر آمیز شکله چیغیریب دئیز:
«اش او ته، بیت بنده او ته، بیت بنده!»

بو ماجرانین ایکینچی واریانتی دا بىلەد دير:
 دانىشىرىدى لار كى، س.ج. پىشەورى قىضادان
 بىر نىچە گون اول آذربايچان كەمۇنىست
 پارىتاسىنىن مرکزى كەمپەتىسى نىن بورو
 اجلاسىندا تىكىرلو بىر گۈرال لاسۇزلىشىمىش.
 جۇنۇي آذربايچانا عايد اولان ھانسى
 مىسٹەلە اوستەسە مباحتە ئادىبىميش. او
 قدر ھيجانلارنىميش كى، يېرىن دن آياغا
 قالخىيمىش. ايناندىرى يېچى دليل لرلە گۈرالىن
 فيكىرىنىن سەھو اولدوغۇنو گۇستەرىيمىش.
 بۇ زامان م.ج. باغيرەو خەتنىميش. او زۇنۇ
 س.ج. پىشەورى يە توپوب حەرمەت سىزلىكىله
 «اشىشى، او تە شىنەد» دىئىمىش.

گوزله بیب آذربایجانی ایران سئورلی لیکینی ترسن گوسترمگه چالیشمیش لار. خصوصاً بو ذلیل طبقه قاجار سلاله سی نین انقراضی عرفه سینده و هر انسان کیمی عمر و اولان حکومتین قولجایی دئورونده اورک لرینده قالانمیش اوز نفرت و کین لرینی قولصاماً میجال تپیمش لار. مشروطیت اتفاقایی نین عاقبتینی، بو اتفاقین قهرمان مجاهدلوی نین حیله ایله مرکزه چاغریلیب خلع سلاح اندیلدرک قهرمان سردارینی گوله له مک فاجعه سینی، شیخ محمد خیابانی نین ۱۹۱۹ ننگین قراردادی علیهینه اعتراض اولاً را بآشلاندان قیامی نین نزجه ظالمانه با صادری یلامسینی و شیخین نزجه قساوتله شهید اندیلمه سینی خاطر لاما مقلا

پیشنهاد خیانت‌گرین مقدصلی باش و تردیدکنی
آنلایمک ممکن دور.
پیشنهاد خیانت‌گرین نین دفعه‌لره ملت و کیلی کیمی
مختلف شهولردن نامزد اولماسی نین
قاراشی سینی آلان‌لار و نهایت سنجیلیکیندان
صونرا مجلس ده اعتبارنامه‌سینی رد ائلن‌لر،
اونا اوژ باشی نین چاره‌سینه باختماق دان باشقا
بیول بوراخمادی لار او تبریزه گلیب شیخ
محمد خیابانی نین و مشروطه قیامی نین بعضی
اشتر اکچی لاری ایله، فقازادان فازاندیغی
عدلات خربی نین و اجتماعاعون عامیون
تفکرو صاحبلری نین کمکی ایله اشغالچی
اوژلکلرین حربی قولمری آرسیندا سووئت
اردوسونون دا ذاتا آذربایجان دا اولدوغونو
غخینیت حساب اندک، اونلارلا بیر نقطه به قدر
متفق اولوب و امکان لاریندان استفاده اندیب
آذربایجانین مقدراتینی قوام‌السلطنه کیمی
قوه‌وزلارین الیندن قورتار ماغا چالشیمیدیر.
آنچاق او ایرانین بیر ابدی حصه‌سی اولان
آذربایجانین ملی منافعی نین بشلوکی‌لشمیش
غصبکار روس‌لارلا توافق‌وتشناسی نقطه‌سینه
گلیک چاتاندیغی بیر مقامدا و عینی زماندا
روس‌لارین امیریکا طرفیندن اتم بمبویلا
تهذید ائدیلیکی و وضعیت ده اونلارین
طرفیندن تک بوراخیلیب و اونا تائینان ان
بیویویک امتیاز اولاراق سووئت اولکه‌سینه
مهاجرت اتمنک اذنی و تریلمیش دیر.

نخجوانا قدر پیشه و زینی عینی ماشین دا
مشایعت اندن شخصین بو مقاله هین مؤلفینه
دانیشد یعنی استادا پیشه و ری تبریز دن مجبوری
چیخاندان نخجوانا قادر ماشین دا پاتوسونون
با خاصیتی قوژاییب، باشینی قوینوندا
گزله درک آغیر آغیر دوشونور و غم دریاسنا
باتمشیش وضعیت ده مسافه قطع ائدیرمیش.
پیشه وری مرنه جاتانا قدر صوصونلو غونو
پوز مادان درین دوشونجه دهایمیش و آنجاق
مرنندن آیریارکن او یولداشیتا دئیر کی:
سید! هنچ بیلرسن کی اولومه دوغرو
گلداریک؟ بو بشویکلر بیزیم ملتیمیزی
قیری غینا و ترمگه راضی اولودقلاری کیمی
نمینم ده آذربایجانی اونلارا تسلیم ائتمه دیگیم
اوچون قانیمی توه چکلار.

نحوی ۱۲۵۵ نجی ایلين اذر آیی نین اوليندن او
معین. گونه قدر سیشه و دی، ۳ دفعه نخجوان دا

شترک ائتمه‌سی ملعول موذور. بو شاعرل
و باشالاری فرقین افکاری نین تعقیبینده
شعلر یازار، مجلس ده اوخوار و شعرلری
باخته یه قویولار، سهولری بطرف اولونار و
شتریه‌ده چاپ اندیلدردی.

مو مجلسین ایران لی لاردان علاوه سوئت
سوسیالیست آذربایجان جمهوریتی تبعه‌سی
ولان عضولری ده اولمشون. سوئت
ردوسونون عضولری و یا اردونون
ظرفیندن اعزام اندیلن شاعرلر مجلسی نین
شتراکچی لاری یوناردان عبارت ایدی: جعفر
خنداان - انور محمدخانلی - جعفر جعروف
- غلامن موسایف - حسین شریفوف - غلام
محمدلی - میرزا ابراهیموف و ...

شاعغی دا آدلاری چکیلن ۳۲ نفر شاعر بو
مقاله‌نین مؤلفی نین یاخین دان گوردوگو،
وتوروپ دانشادیغی و مجلس بارده
خاطره‌لرینی دینله‌دیگی و یادداشت‌لار
الذیغی شاعرلر دیر:

شاعرلر مجلسی نین عضولری اولان اعتماد -

شخراز الدین مهزون - نجمی - شیدا - بیریا -
نشانی - غلامحسین صبری - صحاف -
سعیدی زمان - آذرآوا غلو - گلگون - بلوری -
جوشغون - سهند - میلانی - صابری - بارز -
هلال ناصری - ساهر - درفشی - طران
محمدلو عباسی - بهادری - محمدعلی
صدقی - محمدعلی دوزدوزانی - عزیز
دولت آبادی - فاطمه زرگری - صابر امیروف
امحمد برادران - مرضیه ابراهیم زاده -
شریف‌فکنندی «هزار» - میرزا ابراهیموف.

۷- فرقه‌نین عاقبیتی و اعتماد اولدو زونون سوئونوشو

ازدرايagan لار بوتون تاريخ بويونجا
وژلريني ايرانيان اصل و ان قديمى ساكن لري
و حتى صاحبلى بيلميش و بوتون تاريخ
بويونجا ايرانيين قورونوب گتنيش لنه سينده
جاجفشنالقىلار اتىميش لر. بورادان باش

نفووزایان شاه اسماعیل و شاه عباس کبیر
کیمی شاهلار خان خانلیق لارین الیند
بارجالانمیش ایرانی بیر داها واحد مرکزی
دولته صاحبلذیرمیش و اونون الدن
گشتیش تاریخی احتمامینی یعنی دن برپا
تیمش ل.

ازدیابیجان لی لاردان چیخان نادر شاه ایرانین سرحدلرینی و مملوکاتینی هندوستان قدر وزراتیش، فتحعلی شاه و اوغلو نائب السلطنه عباس میرزا کیمی دلاور اوغلولاری ۱۰ ایل روس لارلا صاواشاراق ایرانا اندیلن تجاوزو بربر طرف اتمک اوغرون دا جان لارینی اووجونا فتویموش لار. ایرانا یوزلرله مدنی مظاهري گنگیرن قاجار سلسه سی نین بو اولکه يه گوک‌سسترديکلار خدمتلار انصاف اهليجه و نوندولمامالي و دانيلمامالي دير.

آنچاق بوتون بونلارا باخما ياراق بعضى زيک و كينه لرینى لاي به لاي او ركلى رينه سیغان غە آزىز ياخانلىدەر ئەمان فەست

- میرمهدی اعتماد (۱۲۷۰) -
 - جعفر محمدزاده مقانی «کاشف» (۱۲۷۳) -
 - ابوالقاسم کامل (۱۲۷۶) - محمدعلی
 خرالدینی «محزون» (۱۲۷۷) - محمدعلی
 ملال ناصری (۱۲۸۲) - حبیب ساهر (۱۲۸۲)
 - محمد امیرکارگر «ایمن» (۱۲۸۳) - عاشق
 حسین جوان (۱۲۸۴) - حسین صحاف (۱۲۸۵)
 - میر مهدی چاوشی (۱۲۸۶) - سید
 محمدصادق بهادری (۱۲۸۸) - سید
 محمد رضا حسینی «سعید زمان» (۱۲۸۹) -
 - بیر تقدی میلانی (۱۲۹۳) - قلی خان بورچالی
 - محمد بیریا (۱۲۹۷) - سید رضا
 ققیزاده (۱۲۹۸) - سعدی یوزبندی (۱۲۹۸)
 - اوهنس غوقاسیان (۱۲۹۸) - میریوسف

- محمدباقر نیکنام (۱۳۰۰) - مجتمی (۱۲۹۹) -

دوزدوزانی (۱۳۰۱) - عزیز مددعلی -

ولت آبادی (۱۳۰۱) - عباس صابری (۱۳۰۲) -

یحیی کربیعی فیروزیخت (شیدا) (۱۳۰۳) -

مظفر درخشی (۱۳۰۳) - عباس بناهت (۱۳۰۷) - عاشق علمسگر - محمد مظلومی

یدالله اسعدی - حسن وحیدی - محمدملو

عباسی - حسینقلی کاتبی (جوشقون) -

منوچهر سعیدوزیری - مختار داداش زاده

شادمان - محمد مظلومی - محمدعلی

صادقی - نجاتی - یوسف شادی - صمد

اعفایتی - صابر نعمت اوغلی (امیروف) -

باباس اسلامی (بارز) - بولود قره چورلی

ریزنی - رضا علیاری - عباسقلی رسمنانی

حسین باقرپور ناجی - اصلاح غفارزاده

سیدرضا جمالیان - اکبر پورطهماسی -

بریدون باغ شمالی - دکتر فخر الدین نوری -

جید امیرخیزی - احمد برادران (روشن) -

محمدباقر اسپیلانی - حسن زرینه زاده - رحیم

ویری - علی روده چیان - ح. وژانی - محمد

رهمن - صمد بی غرض - فاطمه زرگری -

بیرابنوفضل حسینی (حرست) - میر رحیم

لائی - اصلاح عباس زاده - علی اکبر اسدزاد

د علی اکبر سیاح - اخلاقی - عباس نیکدل -

بیراب معمودی.

اردیلیل مجلسی نین عضولری: ابراھیم ذاکر
 (۱۲۷۰) - غلامحسین صیری - بالاش
 ذراوغلی (۱۳۰۱) - علی توده (۱۳۰۴) -
 مدینه علی امیرزاده «گلگون» (۱۳۰۵) - دکتر
 رتضی پیر (۱۳۰۶) -

سراب مجسی نین عضولری: علی نشانی)
اورمه مجلسی نین عضولری: علی نشانی)
(طهران مجلسی نین عضوو: سید هاشم
حسن زاده چشم الوسی «طرلان») - (خوی
مجلسی نین عضوو: کمالی) - (قاراداغ
مجلسی نین عضولری: هوشیار) - مرند
مجلسی نین عضوو علیارزاده) - (زنجان
مجلسی نین عضولری: خسرو دارائی زنجانی
۱۲۷۱) - حکیمه بلوری) - (مهاباد)
مجلسی نین عضوو: شرفکندي
بیتته شاعرلر مجلسینه رسمي عضو
ولانلارین صایی ۵۰ نفر قيد اندیلمايش دیر،
نجاق آدرايني چكديگيميز يو ۸۹ نفردن
اها حج خ شاعر: مجلس احلاس لار بنداندا

او حیاتی نین بو ایل لرینه تبریزی لرین
عزادارلیق هیئت لرینه گنديب، او هیئت لرده
آق صاققال کيمی اشتراك ائدردي، اونلارا
يغنى شعرلر و مرثیهلر يازاردي.

اعتماد کچمیش ده چاپ اولونموش
کتابلاری نین تصحیحی و شعرلرینده
دوزلهشلر آپارماقلا مشغول اولادی.
او عینی زماندا بیر مدت هر گون ساعت
۱۲,۴۵ ده ۱۵ دقیقه لیک آذربایجان موسیقی
ارکستری نین رهبری اولان علی آفالیمی نین
بسته‌هه دیگی موسیقی لره و تصنیفلره سوز
بازارداردی.

مرحوم سلیمی اعتمادین آدی گلديکده
گولر و اوندان خوش خاطره لر دانیشادری.
او جمله‌دن نقل اندري: «شعرین وزنی
يازيليميش موسيقى ايله ژوست اولماديغى و
اويماديغى زمان اعتمادا مراجعت ائدردىم و
او مسلتلەنى صون درجه راحت قارشىلايىب
« آقا نولايى كى؟ گۇتۇرى قوى ائلەيوخ
دوزھەلەي دا (اقا نه اولار كى؟ گۇتۇر قوى
ائلەرخۇر دوزھەل دا) دېئرىدى.
بو ايللىرىن ثمىرسى كىمى (نصاب اعتماد)
كتابىنى، گۆستە مك او لار.

▪ اعتمادین چاپ اولموش اثرلری

- مناظرة ادبی یا سماوریه؛ (بو اثر شاعر جوانلیغی نین ایلک یاشلا ربند) «ملا جواد مذنب»ین تاثیرنینه یازدیغی و ایلک کتابی اوپاراق ۱۲۹۵ ده نشر اندیگی طنز شعرلر مججموعه‌سی دیر. بو اثر ۱۰ دفعه دن آرتیق نشن اندیلمیش دیر).

- تجفه الصبيان:
- میزان الانشاء: (مکتوب یا مزمناً قاعده‌لرینی تعلیم ائدن کتاب‌دیر. کتابخانه‌میزده اولان اعتمادین اوزونون ونردیگی و اوز قلمی‌ایله صون دوزلیش‌لر آپاریدیغی نسخه بو کتابین
- ۶. نجی نشری و اوزرینده یازیلان نشر تاریخی ایسه ۱۳۵۵ قمری (۱۳۱۸ شمسی) رقیحه‌دیر).

- هدایه‌الکلام؛ تبریز ۱۳۱۵ (قرآن کریمین اوخونوش علمی «تجوید» اوزرینده یازیلمیش و ۵ دفعه‌دن آرتیق نشر اولونمoush کتاب‌دیر).

- ممتازه ادي؛ تبريز ۱۳۱۴
- الفای جدید؛ تبريز ۱۳۲۰ (تورک ديلى نين املا قلاؤزوو و يازى قاعده‌لرینى اوگردن كتاب دير. بو كاتاب ۱۳۰۵. تجي ايل ده بير دفعه چاپ اوولونموش و تأسفله داها صورزا نشر ائدبىمەمىش دير.

- بدرقه الصیبان؛ تبریز ۱۳۱۶ (۸ دفعه نشر)
- اولونموش بو کتاب مکتب لر لوچون
- تعلیمی و تربیتی کتاب (دیر)
- گل غنچه‌سی؛ (رضاشاه سیستمنی
- تنقید اثدن سیاسی و اجتماعی شعرلر
- مجموعه‌سی (دیر)
- آئینه اخلاق؛ (۲۰ دفعه‌دن آرتیق جاپ
- اولونموش بو اخلاقی کتاب عینی زماندا
- این زمانه‌ای متن طبقه‌بندی نهاده ایک

- ۵۰ مین نفر ده وطنیان دیدرگین دوشوب اورا دا بورادا قاچاق و هویتی گیزلى شکل ده حیات کچیرمگه مجبور اوولورلار.

میر مهدی اعتماد دا او توبولان لاردان و هم ده عاقبتینی افولوم - اعدام کُرْزه‌لین لر صیراسیندا او لموشدور. او هم منصی هم ده معنوی اعتباری اوچون باش وزیردن صورنا ایکینجی رتبه‌لی شخص لردن او لموشدور، ائمه بونا کُرْهه‌ده اوونو آغیر جزا کُوزلرکن، تربیه‌چی و معارفچی، مؤمن و ملي شخصیت و خلق آراسیندا صونسوز حرمته صاحب او لماسی اوچون بو آغیر جزادان ۵ ایل حبشه محکوم اندیلمکله قورتلوموش دور.

▪ م.م. اعتماد - ین اوzioni سورگون ایلری (فرقه لیکدن صونرا)

آذربایجان ملی حکومتی معین سبیلر
نتیجه‌سینه سقوطاً اوغرادی. ملی حکومتین
ثبت اسناد تشکیلاتی نین عموم مدیری،
شاعرلار مجلسی نین صدری، رسمي دولت
هیمنی نین شاعری میرمهدی اعتماد ناطقی
خلق طرفیندن حرمت له صایلیدیغی، مثبت
و خیر خواهانه کچگیشه صاحب اولدوغو
اوچون ۵ ایل حبیه و آذربایجاندان طهرانا
تبعدید جزاسینا محکوم ائیلدي. فرقه‌چی لرین
تبریزی ترک اندیب فاچدیق لاری اوچون
مخالفلار شاعرین مشهور «اعتمادین
مسلکینه اولدو واردیر دؤندو يوخ»
مصراعینی مازح اولاراق تحریف ائدیب،
«اعتمادین مسلکینه قاچدی واردیر، دوردو
يوخ» شکلینده اوخواریدی لار.

او ۵ ایل لیک محاکومیتی نین ایکی ایلینی چکدیکیدن صورا عمومی عفو شامل اواللوب ۱۳۲۹ اینجی ایلین بهارین دا ۱۰ ایل مدتین جه تبریزه گتنمه مه سی شرطی ایله سرسیست بوراخیلیمیش و طهران دا بیر ثبت استناد رسمی دفترخاناسیندا ایش له مشغول اوالموشدور.

او طهران دا ادبی و فرهنگی فعالیتلرین دن
ال چکمه بیب، دکتور سلام الله جاویدله
ایل بیرلیک ده «دوسنلار گوروشنو» ادلی بیر ادبی
اجلاس قوردو. بو اجلاس مختلف دئورلرده،
مختلف آدالارلا تشکیل اولونوردو. بورادا
فرقه لیک دن صورنا طهرانا مهاجرت ائدن و
یا تبعید ائدیلن آذربایجان لارین ادبیاتچی
و شاعر کیمسه لری توپلاشیب هفتده بیر
گکون اوز شعرلرینی اوخويار و اعتمادین
کوکو ستریش لریندن بهره‌نرددی لر. بونالاردان
کچک جعلی صباحی - محمدعلی فرزانه - بولود
قره‌چورلو «سهند» - حسینقلی خان کاتبی -
خدابیوی جهانشاهی - ساو الان - علی تبریزی
(آرا صیرا) - یحیی میرزه آرین بور - محمولو
عباسی - آذری و آدلارینی صایماق اولار.
بو شخص لر اعتمادین شمعی نین اطرافینا
توپلاشاردی لار و اوغلونا حسرت قلان بو
وقوچامان شاعره اوغول لوق اتدردی لر. اعتماد
همین ایل لرده سلام الله جاویدله مشترکا بیر
کیکل - داشت اشتارا ۲۷

شیراز دا، خرسان دا و طهراندا چیخان دوورو
مطربعات دا اوخوموشام هواز - آبادان کیمی
جنوب ایالت لرین آزادیخواه لاریندان

انجاق پیشه‌وری نین بو تمنا و توقع لره
مناسابتی اونون بازیدیغی و «قیزیل صیفه‌ملر»
کتابتیون دا درج اولونموش بیر نچه مقاله‌سینده
منعکس دیر. او دئیبر کی: بیز بیکو آغیر
قادالیر سایدیق اونون آلتیندان چیخا بیلمزدیک.
بیز حرکاتی تبریزدن باشلادیق و انشاء الله
دیگر ایالتلرین آزادیخواهاری مشروطه‌لیک
کیمی بیزه قوشولارلار او زمان بیزد بیر
حکمک کیمی خالقین قول لوغوندا حاضریق.
پیشه‌وری نین ده قارا طالعی بوتون
وونون بولونو ایزله لرین طالعی کمی
لولور. اونون صون یولچولوغا اولان سفری
اوهه ده هم: «لطف بلهه با مش ده:

میں مسید جعفر پیشووری مئشہ لردہ حریبی تعلیم کنکنجن فدائی رہ باش چکمہ کے گذار کن یو لدا ماشینی قضاۓ اوغراییب، ماشیندا دڈر نفر وارامیش: سوروجو، س. ج. پیشووری، غلام چیجی، نوری قولیو، صونونجو نفر دولت نھلکہ سیزیلیگی ناظرلیگی (NKVD) نین مکاذاشی ایدی، ملی حکومت زمانی سوویت تفاقی نین تبریزدہ کی باش کونسلونون معاویتی وظیفہ سیندہ ایشلے بیردی. س. ج. پیشووری سورو جو نون یانیندا ایلشیب میش، افضل انتیجہ سیندہ س. ج. پیشووری ازیلیب، غلام یحیی ایله نوری قولیو ایسہ یارالائیب. سوروجو د یو خا چیخیب دیر، خسارہ الان لاری خستہ خانا یا آپاریبلار. س. ج. پیشووری نین بدنیندہ جراحیہ عملیاتی آپاریبلمالی ایمیش، او تأکیلہ اطرافین داکی اداما لارا دئیر کی، منیم قارداشیم حکیم دیر. ۋۇز د باکی دا یاشابیر، چاغیرین گللسین، نینم بدنیمده آپاریلا جاق جراحیہ عملیاتیندا باخین دان اشتراک ائتسین. آنچاق س. ج. پیشووری نین قارداشینی اونون یانینا سوراخمیرلار، دانشیردی لار کی، س. ج. پیشووری صون نفس ده: "قوم - ین ائوی ییخیخلیسین!" دئیب گۆزلرینی یومبودور.

انجاق بو ماجرانی من یاخیندان شاهد و لوان بیر نئچے نفردن داها اطرافلی و داها نفصیلاتلى اۇڭرەنمیش، او جملەدن فرقەنین د و پیشووری نین خصوصى حکیمی "دکتر قربان زاده" نین دیلین دن کی پیشووری نی صون گۈر ئاداما او اولموش دور. بو ماچارانین شرحی ده قالسین باشقا بیر مقاما.

بیر عغفر باقروف استالینین اولوموندن صونرا محاکمه اندیلیر و اونا پیشووری نین اولومو بازاردە ایصالات و ثرمەسما ایستېنلرکن، او محکمەدن بو ماجرانی گىزلى اولاراق اضاح تىممەسینی خواهش ائتمیش و محکمەنین بو بؤلۈلۈمۈ گىزلى کىچمیش دیر. آنچاق همین گىزلى بؤلۈمە عائد اولان گىزلى سندرلار ایندی تاييلمیش و الیمیزددیر.

پیراندا قالان لارین طالعی ده قاچان مین نفرین طالعین دن بیر او قادر ده فرقەنئمیر. ۱۲

مدونرا گوژلرین دن عینکینی چیخاریب
ستمال لا سیلیمیش... صانکی بو، س. ج.
یشیش وری نین یئر اوزون دن سیلینه گینه بیر
شاره اولو بیوش...

بینتیه بیرینچی واریانت داهای دوغرو و دقیق دیر. و با راردهه علی توده‌نین یازدیغی ماراغلی دیر: مکانی حکومتین طالعی حل اولوندوغو گونکون لرده س. ج. پیشه‌وری تئز - تئز بو تایا تئچیچپ معین ادام‌لارلا گوگروشورموش. فکر بابادله‌سی اندیرمیش. آخری، هر گون تهران دان جنوبی آذربایجانا هجوم گوزلزیردی. همراهان آرخاسیندا ایسه واشینگتن، لندن، اریس، مادرید، روما دایانمیشدی. س. ج. پیشه‌وری نین گوژروشدوگو آدام‌لاردان بیری ۵. میرجفر با غیرو ایدی. صون گوژروشده س. ج. با غیرو و س. ج. پیشه‌وری یه گویا مصلح نامیه شاه قوشون لارینا مقاومت گوسترمهمگی، سلاحدی یئره قویماگی، ازم گلرسه بو تایا کئچمگی مصلحت رکورر. س. ج. پیشه‌وری م. ج. با غیره ولا راضی لاشمیر. م. ج. با غیره و عصبه لهشیر. س. ج. پیشه‌وری یه: «آخری، سیز کیمه رخالانیرسینیز؟» دئیر. س. ج. پیشه‌وری فروزلا: «بیز ایران خالقلارینا ارخالانیریق! و خالقلارین ایچری سینه شاه سلطنتی نین اریشماد دوشمنی اولان فارس‌لار دا، کوردلر ۵، تورکمن‌لر ده، گیلکلر ده، طالش‌لار، عربلر ده، آسوری‌لر ده واردیر. بیز بیزیدن هچ بیر کمک گوژله‌میریک. سیز ده بیزیم ایشیمیزه قاریشمایین» دئیر. س. ج. پیشه‌وری نین درک اندیر. س. ج. با غیره وون تکار اندیلمز دلیل لری م. ج. با غیره وون گوژپونو آسا دا، ایچین دکی غضب او دونو غیره و دینه اوزونون وطن، خالق، فرقه ایشیمیزه قاریشمایین یا درک ائتمک، یا دا درک ایتمک یسته‌میر. آنچاق صونراکی حادثه‌لر س. ج. پیشه‌وری نین اوزاق گورنلیکینی تصدیق تندیر. منه دانیشیدی لار کی، اردبیل فدائی لری و تایی داکی آستانه‌داران بو تای داکی آستانه‌ایا چوچون انزلی دن گلن شاه قوشون‌لاری ایله استان‌لشیرلار. معلومات آلماق اوچون گیزلى دلبریله ایکی فارس عسگری الله کنچیری‌رل. سیرلر باش لارینی تأسفله بولايا - بولايا ملادی‌لره: «بیز سیزی تهراندا گوژله‌بیردیک، سیز ایسه بیزی بوردا اسیر آلیرسینیز. بیل! مقتدیمیز تهرانی تبریزه تسلیم شتمکدی. سیز ایسه تبریزی تهرانا تسیلیم تندیزیز،» دئیرلر.

و هیأت‌لرینده اشتراک اندیب
یازدیغی نوحه‌لر و مرثیه‌لرینی تبریزی
مداد لارین دیلیندن اشیدردن.
مرحوم اعتماد ۱۳۴۸ اینجی ایلدۀ حجه
مشرف اولمودشور. او عمر و نون صون
گونونه قدر دینی فرضه‌لرینی پیرینه گنبدی
و ناخوش اولدوغو صون اوج ایلدۀ قاباق
بوتون عمرو بویو اوروجوندا توارة‌دی.

■ اعتمادین عائله‌سی و حیاتی نین صون آغیر
و آجینا جاقلی دوورو
اعتماد حیاتی نین صون ایل‌لرینی طهرانی
«سرآسایاب دولاب» محله‌سین د کیچیک
بیر حیاطی اولان ائوده یاشایاردن. بو
ایل‌لرده مختلف دیربستان‌لاردا عربی معلمی
کیمی و بیر مدت‌ده ثبت اسناد و املاک
محضرلرینده دفتریار کیمی ایشله‌مکله
معیشتی اداره ائدردی. قاباقجا دنده‌گمیز
کیمی آرا - صیرا دا ایران رادیوسونون آذری
موسیقی ارکستری نین رهبری اولان علی آقا
سلیمی نین ایستگی اوزره تصنیف سؤزلری
یازاردي و بو یولداندا بعضاً اینه آز مقدار
خرج لیک کنچردن.
مرحوم اعتمادین ایلک ائولی لکنیدن میر
عبدالحسین آدلی بیر اوغلو واردی.
مرحوم میرعبدالحسین ناطقی آتاسی نین
تمثالی و «الولد سر اپیه» مثالی نین ما صدقی
اولاراق صون درجه نزاکت‌لی، ساکن،
نجیب و ملامیم بیر انسان‌ایدی، آنچاق بوتون
بونالارلا برابر آتاسین دان طالعیزیلکی ده
ارث آلمیش دی. او مرحوم آتاسی ایله برابر
حبس اندیلیر و گناه‌سیزجا ایل‌لرله محبس
حیاتی کنچریر و صونرا توهده‌ای و یا هر
هانسی بیر صول مراما صاحب اولمادان
شوروی به مهاجرت ائتمگه مجبور قالیر و
اوزوں ایل‌لرینی آتاسین دان محروم اولاراق
تاجیکستان دا یاشاییر. مرحوم اعتماد اوزون
ایل‌لر بویو بو اوغلوون اوزونو گئرمکه
حرست قالدی و حتی اوندان بیر مکتوب
داهی الامادی. اعتماد او غلونو خاطرلادیقدا
او قدر محرون و منقلب اولاردی کی انسان
اونا اوغلو حاقدا سوال وئرمکدن پشیمان
اولاردی.
مرحوم اعتماد حیاتیندا نجیب اولدوغو قادر
قوچالیغیندا او قدر ده مظلوم اولمودشو.
عمرونوں صون ۳ ایلی صون درجه افسرده و
دپرسیو کنچدی. او اوژونو حیاتینی ایتیرمیش،
ناکام و نامراد، محرومیت‌لر و منوعیت‌لرله
عمر سورموش، شخصی و عائله‌ی حیاتدا
بنله او دوزوش، هر شئی دونه‌نینه قالمیش
طالعیزی حس ائدردی. ائله ده دگیل‌دیمی؟
اعتماد صون عصر آذربایجانین مبتلاء
اولدوغو طالعین نماينده‌سی و هیکلی دیر.
مرحوم آزادی خواه شاعریمیز بیر - ایکی
ایل یاتاغا دوشودکان صونرا ۱۳۶۰ اینجی
ایلین خرداد آئی نین ۷ سینده دنیا گوژلرینی
یومدو و بیر عمر خدمتی نین قارشیسین دا
الدیغی مظلومیت و محرومیت‌لرله دولو
حیاتین کتابینی بوکدو.

▪ حاج میر مهدی اعتماد ناطقی نین معنو و عقیده‌وی کیم‌لیگی

مرحوم میرمهدی اعتماد فرقه‌دن ایل‌لرله
اوچنجه، فقهه دؤورونده و فرقه‌دن صونرا
یازمیش اولدوغو دینی ائلرلری ایله تانیناردن.
اوونون «ذخیره‌المعاد» آدلی کتابی مبارک
رمضان آییندا دینی اعمال، وجیهله و
مستحباتا عائده اولان کتاب‌دیر کی ۴ دفعه
یوکسک تبریزلا متنش اولمودشور.
بو اثردن علاوه او مرحومون «هدايه‌الكلام»
آدلی اثری تجوید علمینده و قرآنین دوزگون
اوچنونشو و عرب‌جه قرآنی کالمه‌لرین
دوزگون تلفظ اندیلمه‌سی علمی زمینه‌سین ده
یازیلمیش دیر. بو دگرلی کتاب دا ۴ دفعه
تبریزی نشر اندیلمه‌ش و عمومی مدرسے
محصل‌لری و دینی طالبین درس‌لیک کتابی
کیمی استفاده معرضینده‌ایمیش.
بورداجا دائمی پم کی مرحوم اعتماد بئنی
اصول لا تحصیل بیستینه مشغول اولماقلا
برابر، تبریزین طالبیه مدرسه‌سینده عرب
ادبیاتی و فقهه مبانیسینی اوگره‌نمک اوچجون
ایل‌لرله دینی طالبیلک حیاتی یاشامیش و
میرزا عبدالرحیم سلطان القراء کیمی مشهور
عالمندن تجوید علمینی اوگره‌نمیش و اوندان
اجازت آلا بیلمیش دیر. گلین‌لر بوزگون، قاباقجیل
دیگر فقهه و اصول استادلارانی این آدلارینی
اوچگرمکده غفلت انتدیم و بو ساحده
اونا داها دقیق سوال‌لار وئرمدیم. ساده‌جه
او مرحوم لا صحیت ائناسیندا اونون بئویک
دینی مرجع تقلید آیه‌الله حجت کوه‌کمره‌ای
ایله یاخین دوست اولدوغوون و علامه امینی به
طالبیه مدرسه‌سینده ادبیات عرب و مقدمات
فقهه تدریس اندیلگینی ائشیده دیگر مترقبی
بوندان علاوه مرحوم «موسوي آل طعمه»
آدلی طهران بازاری نین معتبر تجاریندان و
علامه امینی نین یاخین ملازم‌لریندن اولان
بیریسین دن شخصاً ائشیدیگیم روایته گزره
مرحوم امینی اونا، اعتمادین امیر‌المؤمنین
حقینه یازدیغی شعری تک ورقه حالیندا
چاپ و نشر ائتمه‌سینه دائر امر وئرمیش و
دئمیش کی آقای اعتماد مینی استادیم اولوب
و اوونون منیم بوینومدا اولان حقنین بیر
حصه‌سیبی بونالارلا ذکر ائتمک ایسته‌ییرم.
مرحوم اعتمادین دیگر دینی محتوالی
کتاب لاریندان بیری ده ۱۴ معصوم عیله‌ی
آلاف تجیه و للثاء نین مولودیلرینه حصر
اولونموش «برگ سیز» آدلی شعرلرینی ده
مجموعه‌سی دیر. برگ سیز کتابی نین بیر
چوخ چاپ‌لارینی گئرموش.
مرحوم اعتماد طهران دایاشادیغی وطن دن
دیدرگین ایل‌لرین نیسیگیلین دن بیر نضده
اولسا قورتولماق و وطنی نین عطیرینی آمالا
اوچون، آبریجا جدی رسول‌الله‌ین بوتون
بالالارینی ایل‌لر ایل‌لرینه مظلومیت
و تبعید حیاتینی او عصوص بابالاری ایله
دوکونله‌مک مقصدی ایله، سورکلی و دوامی
شکل ده هر جمعه سحر چاغی طهران دا دائی
اولان امام حسینین عزادرلیق سیره‌لرین ده

قانون قویوب بوردا بیزه شرع مطهر،
اوغلان قیزی آلامقادا گرک دیر اولا ایصر.
یعنی، قیزی جایزدیر اؤزو ائیله یه رؤیت،
بشش گون سورادان چکمده بیر بوللو
مصيبت.
اوغلان کی، قیزی بیلمه‌دی چیزکنیدی،
گؤزلدیر.
طروی دان صونرا یحیی شیدانی اهتمامی ایله
جدل دیر.
پول دا به‌جهنم، داغیلیر اوردا - بو یاندا،
اوغلان کی، قیزی گئرموری درد اوندادیر،
اووندا.
ائله‌چی بگمن قیزلا یقینیم دیر، ایش اولماز،
گر اولسا دا بشش گونلوک اولار، انسانا
قالماز!
▪ ذخیره‌المعاد، (مبارک رمضان آئین
مستحب عمل‌لری باره‌ده یازیلمیش و
قطعه‌لاری کیمی گتری ساختانیلمیش
خلقی نین انکشافی، ترقیسی و اجتماعی
ایله‌لری لهیشی اوغروندا او زمانین قابالی
جامعه‌سینده کسگین مبارزهل آپاراچ
سعی لر گؤسترمیش دیر. خلقین ترقی
بولونون مانعه‌سی صایلان اجتماعی
خرافه‌لر و موهومات، بعضی دینی تحریفاتین
ثمره‌سی اولان عادت عنعنه‌لرین علیه‌ینه
قیام اندیب انسان‌لارا دوزگون، قاباقجیل
و اجتماعی حیات درس‌لرینی اوچگرمگه
جهد گؤسترمیش دیر. گلین‌لر بزه‌گی اثری بو
سعی لردن بیر نمونه‌دیر. او بو ائینه ساده
دیله ارتیجاعی دېبارین شعر آیناسیندا نتجه
چیرکین گئرسنه سینه امکان یاراتمیش و
حلقی بو عادت‌لرین توره‌دن رسملر،
اثولنملرده چتین‌لکلر توره‌دن رسملر،
حی، ناموس و آبرو آدی ایله یشنی عائله‌لرین
سانسور سیستمی طرفیندن بیغشیدریلیدی،
آنچاق ایکینچی چاپی «جاد» امضاسی ایله
جاوید - اعتماد دم اختصاری اولاراق
متشر اولدو. بو اثر دوقتور سلام‌الله جاویده
اعتمادین چیرکین‌لکلر تأثیره گرامی و
آذربایجان تورکجه‌سی نین گرامی و
سیستاکسیس اصولو باره‌ده دیر.
▪ نصاب اعتماد (بو کتابین باشی نین
ماجراسی واردیر. خلاصه‌سی بودور کی
نهجه مهم و بیرینچی درجه‌لی فولکلوریک و
سوسیولوژیک اهمیت‌لی عادت عنعنه‌لرینی ده
شعرله ایضاح ائتمیش دیر. اولنمه عادت‌لرین
قیز بگنه مرحله‌سیندن توتموش ائچی لیک،
سوز دانیشما، کین کسمه، طوى، حنا، گلین
حامامی، کورکن حمامی، طوى لارام مخصوص
اولونور و چاپ ایشی دایاندیرلیر. مرحوم
یازماسی نین فتوکپی سینه ضمیمه ائدرک
اورزینه بیر مقولا چکیر و الله دوست‌لارینا
پایلایر. انقلاب دان صونرا بیر دفعه مرحوم
یحیی شیدا و ایکینچی دفعه دوقتور ح. صدیق
طرفیندن نشر اندیلمه‌ش دیر. اثر منظوم
تورکجه - فارسجا لغت دیر)

▪ اعتمادین اجتماعی موهومات و
خرافه‌لر مبارزه

آقا میرعبدالحسین آتاسی نین وفاتیندان صونرا ایرانا گله
بیلدی و آتانین آنچاق توریاغینا دؤشنهنیب، آغلایب و صون
سغرنیدن قایدیب وفات ائندی.

ایسته مم گوز یاش لارین تۆکمه مزاریم اوستونه،
قبریمه الوان چیچک قوریما! گر کمزدزد منه.
خلقیمه بیر عمر خدمت ائیله دیم پاک قلب ایله،
سن ده گئت دنیادا وارکن خلقینه خدمت ائله

• اعتماد حقینه مقاھل

- شاعرلر مجلسى؛ ۱۳۲۴ء۔ ۳ء۔
- شاعرین نشر اولونموش کتابلارى
- ادبیات قرئىتى، آذراوغلو بالاش؛ «میر مهدى اعتماد» ۱۰۵ء۔ ۲۰۰۵ء.
- XX عصر جنوبي آذربايچان ادبیاتىدا دموکراتىك ايدەيالار ۱۹۸۵ء-۱۹۹۰ء، باکى، علم ۱۹۹۰ء.
- جنوبى آذربايچان ادبیاتىنین يئنى اينكىشاف مرحلەسى؛ نظام رضوان؛ ۱۸۵۰ء-۱۹۲۰ء-جى ايلىر، مونزوقرافى، م. ابراهيموف.
- «خلقى ليك و رئالىزم جىجه سين دن»، بـ، ۱۹۶۱ء.
- بۇيوك اغا حسینوف. XX عصر فارس شعرینده عنعنه و نوواتورلوق. بـ، «علم»، ۱۹۷۵ء.
- «آذربايچان روزنامەسى؛ شماره ایکى؛ شهرپورىن ۱۷ سى- ۱۳۲۴ء سنتىپاير ۱۹۴۵ء جى ايلى.
- «نصاب اعتماد»، مقدمه؛ نصرت الله فتحى (أتشباك)
- «نصاب اعتماد، مقدمه؛ ح. م. صديق «دوزگون»
- «گلين لر بىزگى؛ مقدمه يىحيى شيدا.
- ملي شاعریمیز اعتماد؛ رضا همراز
- جنوبى آذربايچان شاعرلرى. مجموعەسى، ۱۹۹۰ء.
- جنوبى آذربايچان ادبیات آتنولوگىاسى، ۴ جىلدە، جلد ۲، باکى، ۱۹۸۳ء.
- جنوب دان سىن لر. باکى. ۱۹۵۰ء
- «ادبیات و اينچەصنعت» قرئىتى؛ على توده؛ آذربايچان دموکرات فرقىسى نين رهبرى، ۱۹۴۵ء جى ايلى دىكارپ آىنى نين ۱۲- ۲۱ ده آذر حركاتى نين غلبەسى ايله علاقەدار فعالىيە باشلامىش آذربايچان ملى مجلسىسى نين قرارى ايله آذربايچان ملى حکومتى نين باش ناظرى تعىين اندىليميش سيد جعفر پىشەورى حاقدا.

م. ع. فرزانه

«سید مهدى اعتمادین» نصاب اعتماد اثرینه افترى بىر باخىش

۱۳۳۲ - جى شمسى ايلى، مردادين ۲۸ - ينده، ايراندا باش وئرن امپرياليستى كودتادان سونرا، أغىزلارين قاپانىيغى قلمىرىن سينابيرىلەدەيىغى و هر جور مىللەي - دموکراتىك حركتىن قاباغى آىنلىيغى ايلىرلەدە، بۇيوك سۈزۈلە باشلار: آىرى - آىرى خلقىر و ميللتار آراسىندا مدنى - فرهنگى علاقەلرین چوخ خالماسى ايله باشقا خلقلىرىن دىلىرىنى اۋىزىنمك لازم سايىلەدەيىغى گوندن، هر خلقلىن يېلىگىن و سۈزۈلەنلىرى دىل اۋىزىنمكى آسان لاشىدىرىماق اوچون جورە به جورە يوللارا ال اقتصىلا. بىلە كى، بوكون دىل اۋىزىنمك و تەلەكەلى شەرىاطىدە ايشە باشلاماسى نىن، بىرى اولمۇشدور.

دەيل اۋىزىنمك اوچون شرق و بو آرا ايراندا يايغىن يوللاردان بىرى، دەيل اۋىزىتمىكە منظوم لغىچەلردن فايدالانماق يولو ايدى.

بو خصوصىدا هامىدان چوخ تائينىميش و اولا بىلىسىن ان قديم منظوم لغىتمە، يىشىنچى هجرى عصرى نين اوللىرىندا بىر نصر فراھى سىستانى نين تاليف ائندىكى «نصاب الصبيان» اثرىدىر. (نصاب اعتماد. مقدمه، ص ۲) نصرت الله فتحى، بو باشلاشىدان سونرا قىتلەر بويو آىرى - آىرى مۇلغۇر طرفىنەن توپلانمىش نئچە - نئچە توركىچە - فارسجا نصابلاردان آد آپارمىش و اونلارىن حقىقىنە يېيچام تائينىتىرىمالار و تەرمىگە باشلاشىلاريندان اۋرتكار گىتىرىمىشىر. او بىر تائينىتىرىمالاردا اعتمادىن نصابىندا آىنىچىكىي بىر نصابلارين اون دوردونجو سىمە آپارىر و سونونجو نصابى (اعتمادين نصابىنى) آشاغىداكى سۈزۈلە قوشلۇمۇش بىر قىتىلىرىر.

فارسجا - توركىچە سۈزۈلەر آراسىندا قوشلۇمۇش بىر اونلار، هر ايکى طرف، يعنى هم فارسلار و هم توركىلە دەيل اۋىزىتمىكە فايدالى اولان بىر اثر دىر.

آقا سيد مهدى اعتماد بىزلىرىن آرامىزدا تائينىماشىم كىمسە دىگىلىدىر. بىر آدىم آذربايچان شاعيرى، هر ايکى دىلەدە، يعنى هم فارسجا و هم توركىچە گۆزەل شەرلەر قوشدوغو حالدا، خصوصىلە آذرى شەرىيندە ان مشهور و ان فصىح رىنەن ساپىلىرى... (همان كىتاب، مقدمه، ص ۱۰)

نصرت الله فتحى اعتمادىن عۆمۈر بويو يازىدەيىغى اثرلە اشارە ائىدىگەن سونرا، «نصاب اعتماد» اوستە دايابىر و بورا اثىرىن اوندان قاباق يازىلماشى نصابلارا اوستۇنلۇكلىرىنى شرح ائىدىر. بىر اۋىزىنمكلىرىن خلاصەسى بونلاردىر:

الف - او بىرى نصابلاردا سۈزۈلە شەرلەر دەيللاشىرىماق

من قوربانام سىنин قىزىل گۈلۈنە،
قەھرمان تارىخلى، شانلى ائلىنە،
بختىيار بوردونا، شىرىن دىلەنە،
سىنە آچىلىدىر دىلەم تېرىزىم!

من عاشقانم دوغما آذربايچان،
اوئۇنون عاشقىلىرى هەچ گۈلمىز سانا،

■ اياضاح

۱. ميرزا ابوالقاسم خان (محمد جعفر و فاطمه خانىمین اوغلو) ۱۳۶۶ ده تېرىزىدە دىنيا گلىميش اوندان فېزىيک جىدي، القبای ذهنى، شرح ارشاد الحساب، «مضرات نوشابىي الكلى و دخانيات، منهاج النجاح فى تفسير الصالوة أدلاي كتابلار يادگار قالمىش دىر، او خىباتى نين ياخىن يولداشى و اوئۇن قابايندا تېرىزىن معارف ادارەسى نين عموم مەدىرى و صورلار فارس و خىرسان كىميي ايتلىرىن معارف مەدىرى، بىر دۇور ايرانين اوقاف تشكىلاتى نين صدرى، مجلس شورائىن ئىنجۇ دوورونە تېرىز ملت و كىلىي و ايرانين فرهنگ وزىرى نين معاونى اولمۇش دور. فيوضات ۱۳۴۹ء. نجى ايل ده ۸۳ء ياشىنداكى طهران دا وفات ائتمىش و ابن باپویه قېرىستىنىدا دفن اندىليميش دىر.
۲. بۇ بىتىن اقبال آذربىن ايفاسى ايله علاقەدار باشقا بىر خاطرە دە وار كى «تارىخ موسىقى ايرانى طرز تېرىز» آدلى مقامەمەلر سلسەسىنى احتوا ائدن كتابدا او مرحوملا علاقەدار مقامەدە يازىلماشىدىر.
۳. على توده - سيد جعفر پىشەورى حاقدا «ادبیات و اينچەصنعت»
۴. جهانگير جهانگيروفلا بو خصوصى صحبت ۱۳۷۰ نجى ايل ده باکى دا اپارىلماشى و ضبط اولونموش دور.

اساس دو شمنلریندن سایلان «سید ضیا»^۱ یا
خطاب بلهه یازیر:
بیر عنصر ناپاک سالیب رحمته خلقی،
فکری بودور ایرانا بوتون زنره سالسین.
قورخوتماق اوچون، تجزیه‌نی ائله‌ییب
عنوان،
ایندی چالیشیر بو سؤزو دیلدن دیله
سالسین.
چون هر نه دئدی گتتمه‌دی مقصود
قباقدان،
ایستیر بو یالان سوژلریله و لوله سالسین.
بو آنلامازین ماسکینی عالم تانیبیدیر،
ایستر اوze ماسکین ائله سالسین، بلهه
سالسین.
بو خاشنی غرق ائله‌یه جک دست الاهی،
بو معركه‌دن اولماز اوزون ساحله سالسین.

اعتمادین مذهبی دویغولاری - ۵
حاج میر مهدی اعتمادین بوتون حیاتیندا - باشدان باشا - مذهبی احوال روحیه حاکم دیر. او آللارا اینان، نماز قیلان و شرعی میزانلار ایله یاشاماغی سئون و بوتون اثرلرینده هامینی دینه و ایمانا چاغیران بیر شاعر دیر. آشاغیدا قید اندۀ جگمیز کمی، او نون بیر چوخ کتابلاری، مذهبی موضوع علار و دوعلارا اختصاص و تریلمیشدیر. آشاغیدا اعتمادین رمضان آبی نین ۱۹ نجوم گنجه سی حاج داده سینه حصر اندیگی شعرینی نقل ، ۱۱۰۱... ک.

■ فُرْتُ بِرَبِّ الْكَعْبَةِ
كَيْجَه وَحَشْتَلَه قَارَا چَادِرَاسِينَيِّ،
بَاشَلَادِي بِيغَماْغَاهْ چَوْخْ سَرْعَتْ اِيلَهِ،
سِينِيَه سِينِدَن او ايشِيقْ گُوكُورِينَيِّ،
آتاَسْ، تَالَامَهْ، دَزْنَهْ، اِلهِ

بو عیاندیر، هامی قورخار گئجه‌دن،
نه جور اولموشدو که قورخوردو اوْز
پی آپارمیشلی بؤبیوک حاده‌یه،
قورخو سوندان آجا سلمه‌دی سوْز و.

ایسته میردی بو جنایت، گنجیده
واقع اولسون، سبب خجلت اولا.
دوشمه میش دامنینه لکھی ننگ،
یبغدی اوز چادر اسینی دوشدو بولا.

صبح بو حشته احساس ائله‌ای دی،
که گنجه چادر اسینی بیغدی گندیر.
بیلدی بو فاجعه اوز وئرسه گونوز،
اونو تاریخ آرا شرمende ائدیر.

بُو مِعَمَا اُونُو حِيرْتَدَه قُوبِوب،
جَالِيَشِيرْدِي دَاهَا بِيرْ شَكَلَه سَالَا.
تُوتَدُو تُصَمِّيم اوْفُوقَدَه دَايَا،
پَاك آَدِي حَشَرَه كِيمَى پَاك قَالَا.

مثاباً:
افسوس نشاط و کامرانیق گنتدی،
عُمُرون باهاریندان ارغوانیق گنتدی.
شادلیق قوشونون جوانانیق اولمودشور آدی،
بیلهم که نه تنز کلیپ جوانانیق گنتدی.
و یا «ایرج میرزا» نین «داد معشوقه به عاشق
پیغام» مطلعی شعرینی نظره آلاق:
عاشیقه سئوگیلیسی و تردی بیام،
آنان اثیل من ایله جنگ، مدام.
منی کُرُوجک دُونب حالی قاریشیر،
دیئنیر اوْز- اوْزونه هی دانیشیر.
و یا اونو «گویند مرا چو زاد مادر» مطلعی
شعری:
نقفل اندرلر که منی دوغدو آنام،

دندی: به به نه گوزل دیر بو بالام
دولایت باشیما پرانه کیمی،
هی باسیب باغیرنا دورانه کیمی . . .

«آنا محبتی» عنوانی بو شعری بیر چوخ
اذری‌باچانیلار حفظ ائمیشیدir و اعتمادین
اوزونه مخصوص یارادیجیلیق گوجو اویندا
حس ائدیلیر.

۴- وطن پرورلیک حسی
اوونون شعرلرینه آنا محبتی ایله یاناشی
گوجلو بیر وطن پرورلیک حسی ده
دویلوماقدادر. اوونون بیر چوخ شعرلری ترانه
حالینا گلامیشیدir. مثال اوچون:
ای آنا بوردومن گولو گلشنی،
سن گول قوجاغیندا بئۇرتدون منی.
سیوەرم دونیالار بويونجا سنی،
عترتیم، شوکیم، گولوم تېرىزىم . . .

و یا بو شعر:
گلبدی باهارین صفاتی،
عالمند تو تادو ضیاسی.
صحن گولستاندا اوجالدی،
بلبل شیدانین نواسی.
سنده چیچکلندری حیاتین باهارینی،
گل او خو بلبل تک آزادیق شعارینی ۶.
میر مهدی اعتمادین شعرلرینه چوخ مش
اهنگلرده بسته نمیشدر و ایللردر
اذربایجان معاصر موسیقی سینی تس
اثتمیشدر. او جمله‌دن معروف بو او خود
آهو کیمی گوزلرین،
شیرین شیرین سؤزلرین.
سن منیم سن، من سنین،
قوچاقلاما دیزلرین . . .

سید مهدی اعتمادین سیاسی مضمونلو
شعرلری ده چو خدودر. عمومیتله او هر
بیبر شعرینده خلقین سعادتینی نظره آلیر و
خیرخواهیلیق یتی ایله شعر یازیر. بعضاده
آذربایجان ملتی دوشمنارینه خطاب چوخ
یتی و قطعی و سکگین سوزلر دئین.
مثال اوچون ایران ملتی نین بی لگک نین

بديعى تجربه لينى ديليميزد يازىدىغى شعر
اۇرنىكلرىندا ايشلەدە بىلمىشدىر.
يازىدىغى قصىيدەلەر دە جانا ياتان گۈزل
تغىل و تشىپ پارچالارى، شىريطە و گىزى
بئولمۇرى ايشلەن اعتماد، عروض بىرىنە
يازىلان شعر قايادا - قانۇنلارينا نە قىدر مسلط
اولدوغۇنۇ گۈستەرير. اونو تشىپلىرى عمومىتە
شىريطە موضوعۇ ايلە بىرگە اوخونور:
آچىلىدى صىبىج سعادت اوفوقدن اولدو عيان،
گۈنüş جەھانىنى گۈستەرى ظلتى اولدو
نهان.
گۈرونۇندۇ عشق بولۇ كاروان عشق گلىر،
بو كاروانه اندر حرمت عشقلى انسان.
بو عشق عاشيقە معنوى بىر سعادت دىر،
بو بولۇدا عاشيق اولانلار كىچىچىلەر جاندان.

حاج میر مهدی اعتماد تهراندا بتهنده ایله بیلرینده
«نصب اعتماد» آدلی اثرینی یازیب یاراتدی.
اعتماد حاققیندا حاملیک بوتون سوژولریمی
دئیه بیلریم. اگر اوونون شخصیتی حاققیندا
سون سوژومو دئمک ایسته سه بئله اولار که
اعتماد دوغوموندان اولو چونه قدره بیزیم ملی
فاجعه‌میزین آیناسی کیمی یاشامیشدیر.
اعتمادین اوز دیلی ایله دانیشا بیلسک «میرزا
آقا ولی زاده بهوه» مزار داشتیا یازدیغی بو
ایکی بیتی بلکه د اوونون زبان حالی کیمی
قویل انده بیلریک:
استنه‌مم، گؤز یاشلارین تؤکمه مزاریم
اوستونه، قیریمه الان چیچک قویما، گره کمزدیر منه.
خلقیمه بیز عۆمر خدمت ائیله دیم پاک قلب
ایله،
س: ده گئیت ده نهادا وار، کـ، خالقیمه خدمت

اعتماد عروض قایدالی شعربرین دمک اولار که بوتون نو علاریندا طبیعینی سینامیش و بو سیناقدان موفق چیخیمشیدیر. اونون آشاغیداکی مثنویسی افز اعصری نین ان آدلیم شعرینه چئوریلیمشیدیر:

چمنده بیر گنجه احباب ایله او تورموشدوق،
بساط عیشی دوزلذیپ ترانه قورموشدوق.

آدی، جم، اُزو و شاشدان باشا

بِدَارِقَةِ الصَّبَرِيَانِ

چاہ پہ جم

آر

شیوه

کتاب فردش علمیہ کتاب فروشی مصباحی

بازار ام مسجد جامع خیابان فردوس

چاپ شمس تو
ایران

1996-1997 学年第二学期期中考试卷

ابن ملجم قیلیجی سایه سالیب.

قان توتوب شیر خدا گوزلینی،
پاک روخساری قیزیل قانا باتیب.
باشی نین قانی آخر صورتیبه،
ما سوی الله بوتون باشدان آتیب.

اوزو توریاغدلا ائدیر راز و نیاز،
بوپورور فرث برب الکعبا!
جبنیل وئردی خبر قتل شهمی،
کوفه دن قوپدو فغان و ندبه.

تؤکدالیر قان یاش اوze پیر و جوان،
«وا علیا» سسی افلاکی توتوب،
توتدو گوئیلر اوفوقون رنگ شفق،
گون طلوع ائله مه میش ائندی غروب.

یا علی شافع محشرسن، سن!
حق تجلاسی جمالیندا عیان.
«اعتماد»ین بئوپوک آمالی بودور:
جان وئرنده باشی اوسته اولاسان.

۶- اعتمادین ائرلری
میر مهدی اعتماد چوخ چهتالی عالیم،
بیر مسلمان شاعری و ادبی و معلمی
اولموشدور. اونون علمی و ادبی ارشی
حاقینیدا چوخ چوخ دانشماق اولار و
گرگ گله جکده اونون ائرلری هر طرفی
آراشدیریلسین. بورادا یادگار قویولوغو بعضی
ائرلرینی قیسساجا معرفی ائدیریک:

۶- ذخیره المعاد

ادعیه کتابی دیر. خصوصیله مبارک رمضان
آیینا مخصوص اعمال و دوعلاری احتوا
اثدیر. قید ائتدیگیم کیمی اعتماد دینی
اینچلاریمیزا محکم اینان بیر فرد کیمی
یاشاییب یاراتیمیشیدر. ذخیره المعاد کتابینی
یازچوون بیر چوخ ادعیه قایناقلاری
او جمله دن «مفاتیح الجنان» اثريندن
یارارلانمیشیدر.

۶- هدایت الكلام
چوخ ساده و روان بیر دیل ایله «تجوید»
علمی موضوعوندا یازمیشیدر. حاج حاج
مهدی اعتماد حافظ و قاری قران کیمی،
او زونون تاسیس ائتدیگی مدرسه ده،
ینتی اصول و يولalar ایله قران دا تدریس
اثناردى. او، قرآنی یاخشی اوخويوب باشا
دوشمک خاطرینه عربیجه، نحو و تجوید
اوچ علمده اولان تبّحری «نصاب اعتماد»
اثرینده گوزه دگیر.

۶- میزان الانشاء
بیر دگرلی درس کتابی دیر. اعتماد بو
اثری اوژونون تامیس ائتدیگی «اعتمادیه»
مدرسه لرینده تدریس ائدیردی. بو اثر
ایکی جلدده تدوین ائدیلمیشیدر. بیر جلد
«دیستان»لار و ایکینچی جلد دیرسنالار
اوچون اختصاص تاپمیشیدر.